SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU,

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 3 GODINA I | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28098 | BEOGRAD, UTORAK, 2 MART 1948 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

Još jedan napad na slovenačku kulturu

Prežihov VORANC

Engleska okupacija sprečila je prisajedinjenje Slovenačke Koruške Sloveniji. Slovenački živalj Koruške, koji se u takozvanom Trećem Rajhu jedini borio protiv fašizma, strada i posle rata, pod terorom fašista, koji sad uživaju englesko pokroviteljstvo.

Koruška je eldorado fašista, koji su pred sudom svojih naroda pobegli iz Jugoslavije, Mađarske, Bugarske. U Koruškoj su se zadržali u prvom redu, Rožmanovi i Rupnikovi domobrani i ratni zločinci iz Slovenije, koji danas tamo obavljaju javne poslove, i, zajedno sa hitlerovcima, terorišu slovenačko rodoljubivo stanovništvo. Ti odrodi slovenačkog naroda pokušavaju, uz pomoć malobrojnih izdajnika među domaćim stanovništvom, da stvore uporište međunarodne reakcije za neprijateljske operacije protiv Jugoslavije. Oni bi hteli da miniraju jedinstvo slovenačkog stanovništva Koruške, koje vodi borbu za ujedinjenje s Jugoslavijom.

U svojim mahinacijama međunarodna reakcija ide dotle da zloupotrebljava i slovenačku kulturu i vršeći falsifikate, gleda da je, tako falsifikovanu, iskoristi u svoje mračne svrhe. Poznato je da se Koruška smatra kolevkom slovenačke kulture. Tu činjenicu naši neprijatelji hoće da okrenu protiv slovenačke kulture. Cilj je te politike da pokaže kako Jugoslavija nije domovina slovenačke kulture, da slovenački kulturni radnici u Jugoslaviji nisu za jedinstvo svoga naroda, da nisu za novu Jugoslaviju, da se slovenačka kultura u Jugoslaviji nalazi pod »pritiskom komunističkog terora«.

U Celovcu izlazi list »Unzere hajmat«,organ nemačke fašističke organizacije »Saveza vernih Koruščana«, koji sipa otrov na novu Jugoslaviju. Taj list, koji izlazi na nemačkom jeziku, otpočeo je u poslednje vreme da objavljuje i priloge na slovenačkom jeziku. Za taj posao, list u prvom redu iskorišćuje ime poznatog slovenačkog kulturnog radnika, književnika Ksavera Meška, starog borca za prava koruških Slovenaca, koga su Nemci 1920, posle plebiscita, proterali iz Koruške. Preštampavajući, bez odobrenja Meškova dela iz prošlosti, nemački fašisti hteli bi da pokažu kako i jedan takav kulturni radnik, kao što je Ksaver Meško, nije za novu Jugoslaviju. Međutim, Meško, koji živi u Jugoslaviji, uprkos starosti još je i danas aktivan u izgradnji naše otadžbine. Ali ovaj plagijat neće pomoći nemačkim fašistima u Koruškoj i njihovim pomagačima da razbiju slovenačku kulturu i njeno jedinstvo sa slovenačkim narodom.

Nedavno su pangermanski imperijalisti, njihovi britanski zaštitnici i slovenački izdajnici smislili nov atentat na slovenačku kulturu.

To je napad na »Mohorjevu družbu«, najstariju slovenačku kulturnu instituciju, koju su osnovali, kao »Knjižno društvo« još 1852 u Celovcu, slovenački rodoljubi: Andrej Ajnšpiler i poznati lingvista Antun Janežić. Godine 1860 društvo je postalo »Mohorjeva družba«, koja ima za slovenački narod velikih zasluga.

»Mohorjeva družba« nije učila slovenački narod samo pismenosti, nego je budila u njemu i osećanje nacionalnog jedinstva, slovenački patriotizam. To je bilo naročito značajno za Slovence, s obzirom na teritorijalnu rascepkanost slovenačkog naroda i na opasnost od provincijalizovanja, koje je stolećima negovala Habsburška monarhija. »Mohorjeva družba« imala je još u staroj Austriji 100.000 članova. U toku svoga rada ona je rasturila među Slovence više miliona knjiga.

Zahvaljujući »Mohorjevoj družbi«, Celovec u Koruškoj postao je, još u prošlom stoleću, kulturno žarište, oko koga su se okupljali najveći slovenački kulturni radnici: Levstik, dr Tavčar, Janko Kersnik, Josip Jurčić, Simon Gregorčić, Anton Aškerc, docnije Ivan Cankar i mnogi drugi.

Posle plebiscita 1920. »Mohorjeva družba« prešla je iz Celovca u Jugoslaviju, najpre na Prevalje, zatim u Celje, gde se i danas nalazi. Njen put je bio pravilan, ona je otišla tamo gde je bila većina slovenačkog naroda i gde slovenački narod ima svoj kulturni centar.

Ipak je »Mohorjeva družba« i posle versaljske podele slovenačkog naroda vršila svoju istorisku misiju među Slovencima koji su ostali pod Italijom i među Slovencima koji su ostali pod Austrijom. Tako je radila sve dok totalitarni fašistički režimi u tim zemljama nisu zatrli svaki kulturni život slovenačkog naroda.

Ali, posle preseljenja iz Celovca, glavni deo imovine »Mohorjeve družbe«, njena nepokretna imovina, koja je otpočetka služila kulturnim, političkim i ekonomskim potrebama slovenačkog naroda, ostao je s one strane granice. »Mohorjeva družba« sve do početka drugog svetskog rata nije podlegla nikakvom pritisku i nikakvim lažima da proda celovačku imovinu. Tek s priključenjem Austrije hitlerovskom Rajhu, celovačka imovina »Mohorjeve družbe« bila je konfiskovana. Međutim, ona je vlasništvo čitavog slovenačkog naroda.

Nova Jugoslavija znala je pravilno da oceni kulturni značaj »Mohorjeve družbe« za Slovence. Zato je vlada Narodne Republike Slovenije odmah 1945 obnovila Družbu i dala joj velike mogućnosti za rad, iako je »Mohorjeva družba« bila crkveno bratstvo, a neki protivnarodni elementi koji su se nalazili u njenom vođstvu pokušavali su za vreme okupacije da usmere rad Družbe protiv interesa slovenačkog naroda.

»Mohorjevu družbu« i njenu tradiciju, pangermanski imperijalisti, slovenački izdajnici i njihovi britanski zaštitnici u Celovcu hteli bi sada da iskoriste protiv slovenačkog naroda. Dok posle plebiscita, više od dvadeset godina u Celovcu nije smeo da se pojavi nijedan list, nije smela da se štampa nijedna slovenačka knjiga, sada je ta zločinačka družina odlučila da u Celovcu obnovi »Mohorjevu družbu«. Cilj je ovakve odluke da se prigrabi ogromna imovina u Celovcu i da se iskoriste kulturne tradicije »Mohorjeve družbe« za razbijanje jedinstva koruških Slovenaca u borbi za priključenje Jugoslaviji. »Mohorjeva družba«, odnosno njen torzo u Celovcu, trebalo bi, po njihovoj zamisli, da izdaje knjige, koje će vršiti porpagandu za cepanje slovenačke zemlje, kako bi Slovenačka Koruška i dalje ostala pod Austrijom i kako bi se iz inostranstva i dalje vodila borba protiv nove, narodne Jugoslavije, a za interese zapadnoevropske reakcije.

U Celovcu naši neprijatelji našli su nekoliko slovenačkih izdajnika, sa prelatom Podgorcem na čelu, a sa njim i celovačkog biskupa Kadrasa, koji isključuje slovenački jezik iz koruških crkava. Razume se da su britanske vlasti odmah dale dozvolu za rad takvoj »Mohorjevoj družbi« u Celovcu, dok još danas čeka na dozvolu tih vlasti ceo niz pretstavki koruških Slovenaca koji traže da im se odobri obnova kulturnih i ekonomskih organizacija koje je ukinuo Hitler 1938 godine.

Središni odbor »Mohorjeve družbe« u Celju pozvao je naročitom rezolucijom članstvo širom Slovenije i Slovenačke Koruške da osudi cepanje »Mohorjeve družbe«. Rad celovačke grupe žigosan je kao delo običnih izdajnika, koji su, služeći neprijateljima naših naroda zaboli nož u leđa koruškim Slovencima, i to u času kada im je jedinstvo najpotrebnije. Središni odbor u Celju pozvao je sve svoje članstvo u Koruškoj da ne naseda ovom pokušaju izdajnika, već da im onemogući rad time, što će ostati verno jedinstvu »Mohorjeve družbe«.

Izdajničko delo celovačke grupe imaće u slovenačkom narodu upravo suprotan rezultat od onoga kakav su želeli da postignu izdajnici. Jedinstvo »Mohorjeve družbe« za Slovence od tako je velikog značaja da će svakoga ko pokuša da cepa Družbu, i da preda njenu imovinu u ruke zapadnoevropskih imperijalista, narod demaskirati kao izdajnika slovenačkog naroda.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Nekoliko misli o razvojnim tendencijama naše književnosti

Eli FINCI

Naša savremena književnost, književnost perioda oslobodilačkog rata i perioda obnove i socijalističke izgradnje zemlje, koja se oslanja na pozitivne tradicije realističke i borbeno-romantične književnosti naše prošlosti i naprednu književnost naših naroda između dva rata, obeležena je u svim svojim bitnim tokovima onim istim duhom koji prožima sve oblasti našeg društvenog života, duhom istinskog stvaralačkog poleta. Inspirisana veličinom životne stvarnosti i likovima koji tu stvarnost zanosno menjaju iz dana u dan, sve zamašnije, korenitije i uzvišenije, ona odražava, na svoj način i svojim jezikom, sve one duboke procese preobražavanja i sve one poletne tendencije razvitka, čiji je ona istovremeno i svedok i izraz.

Pritisnuta, do juče još, nečovečnim uslovima jednog nakaznog društva, koje je od umetnosti zahtevalo ili konvencionalnu površnost ili egzotičnu bizarnost, — ona je, da bi ostala verna svojim najdubljim ljudskim vrelima, da bi ostala verna slobodi, morala ići putem poricanja i izobličavanja svega onoga što je, lažno i nečovečno, bilo naturano kao autentični životni podatak i verodostojni ljudski motiv. Umetnička snaga kritičko-realističke i napredno-borbene književnosti, određena negativnim odnosom prema konkretnoj društvenoj stvarnosti i njenim nosiocima i braniocima, bila je, pre svega, u razornom delstvu, u kritičkoj snazi razobličavanja i poricanja i u poletnoj afirmaciji same borbe za korenitu izmenu društvenih uslova, u izražavanju težnji naprednih društvenih snaga i evociranju uzvišenih ciljeva borbe.

Potencijalne stvaralačke snage naroda, koje su godinama i decenijama bile sputavane, našle su danas i u književnosti mogućnost za pun, nesputan razmah, za celishodnu stvaralačku primenu. U novim uslovima opstanka, u sveopštem poletu stvaralačkih snaga, ujedinjenih na delu organizovane izgradnje slobodne domovine, i književnost je, svim svojim istinskim i zdravim sokovima, uočavajući plodotvorne klice novog života koji prikazuje, uspela da nađe svoj pravilno zasnovani, pozitivni odnos prema stvarnosti i njenim likovima, da lepote slobodnog života oseti na umetnički način i da se i sama, u duhu i u izrazu, nadahnjuje i prožme njima.

Taj potresni susret sa životom i sa likovima koji romantičarski bogato troše svoje najplemenitije snage u borbi za ostvarenje srećnije sutrašnjice, urodio je u našoj književnosti sasvim novim realističkim umetničkim kvalitetima, koji su joj svojom značajnošću opredelili karakter i smisao. Neiscrpnom bogatstvu života, čije se neslućene mogućnosti svakodnevno otkrivaju u procesu pobedonosnog rada, odgovorila su u našoj književnosti, kad ih je ona jednom otkrila i umetnički savladala, neizmerne realističke mogućnosti za patetično sagledanje bogate stvarnosti i zanosno, romantički poneseno opevanje stvarnih heroja izgradnje.

Stvaralački elan naše savremene književnosti, koji odgovara patetičnom poletu probuđenih društvenih snaga, svesnih veličine i lepote svojih moći, ispoljio se, u prvom redu, u stvaranju, negovanju i razvijanju osobenih nacionalnih kultura, prvenstveno kod onih naroda kojima je pravo na kulturnu samostalnost bilo negirano ili zabranjivano. I dok se kod nas, u uslovima novog života što se razvija na socijalističkoj osnovi, javljaju nove ili produbljuju mlade nacionalne kulture, kao vrhovni rezultat oslobođenih stvaralačkih snaga, kao spontani izraz slobodnog života bratske zajednice naroda, dotle na Zapadu, u preživelim i nakaznim društvenim ustrojstvima, velike nacionalne kulture, ranije značajne u svetskim razmerama, doživljavaju žalosnu sudbinu raspadanja i truljenja.

Kao što je, u državi zasnovanoj na principima slobode i jednakosti, pravilno rešenje nacionalnog pitanja bilo preduslov stvaranja opštedržavnog jedinstva, tako je i u oblasti kulturnog života stvaranje istinski narodne, demokratske, jugoslovenske kulture uslovljeno nesmetanim razvitkom osobenih nacionalnih kultura, s individualno obeleženim karakterom.

U našoj savremenoj književnosti u kojoj se do krajnjih granica slobode oseća to pravo na samostalan nacionalni put i osobeni, individualno obeleženi izraz, stvoreni su već svi potrebni preduslovi, date su već sve realne mogućnosti da naše književno stvaranje, negujući posebne i bogate nacionalne forme, poprimi istinski demokratski, narodni, opštejugoslovenski, socijalistički karakter. To nije samo pitanje pravilnog idejnog usmerivanja naše književnosti, to je pitanje njenog daljnjeg razvijanja, njenog opstanka kao umetnosti.

Prirodno je bilo što je naša književnost, na svojim prvim slobodnim koracima, nastojala da u prvom redu izrazi svoju nacionalnu problematiku, da se inspiriše na temama i motivima koji su najbliži i najpogodniji za daljnje razvijanje i produbljivanje osobenog nacionalnog stila, koji je već postao, kod nekih naroda, tekovina književne tradicije. U tom nastojanju, nema sumnje, ogleda se, u znatnoj meri, i pravilna realistička orijentacija naše književnosti, koja nastoji da uvek ostane verna životu i da se u doticaju s njim nadahne zdravim stremljenjima.

No u toj prevelikoj revnosti u traganju za nacionalnim osobenostima u životnoj stvarnosti i u tom voljnom prilagođavanju književnih formi i izraza već postignutim tradicionalnim rezultatima, koji su postali osveštana shema prošlosti, kriju se velike opasnosti i zablude.

Tragajući za onim što se, u specifičnim nacionalnim ili lokalnim uslovima, moglo učiniti, po osobenoj lepoti svog ispoljavanja, kao karakteristično za jedan kraj ili jedan narod, mnogi naši savremeni književnici, čak i kad su inače pravilno realistički orijentisani, utonuli su toliko u iznimno i osobeno sa stanovišta bitnih oblika životne stvarnosti kao celine, da su svojem književnom oblikovanju (od ličnosti, sredine i problema do forme i stila) oduzeli onu nužnu meru verodostojnosti, koja se uvek meri koliko pojedinačnim i osobenim toliko i opštim i tipičnim.

To podleganje, od jezičnog i stilskog do tematskog i idejnog, svetu varljivih bizarnosti i iznimnih osobenosti, onemogućuje mnogim talentovanim pripovedačima da se od lokalnih hroničara i folklornih pripovedača uzdignu do pravih umetnika. Takav je slučaj, na primer, sa grupom bosanskih pripovedača (Isak Samokovlija, Hamza Humo, Zvonimir Šubić i dr.), koji u književnosti, idući stopama Borisava Stankovića, Petra Kočića i Iva Andrića, skoro redovno pronalaze u životu, kao osnovno i suštinsko, one lokalne i folklorne osobenosti koje su kod njihovih učitelja, bar u njihovim najlepšim ostvarenjima, samo jedna osobena, specifično obojena forma kazivanja mnogo dubljih, složenijih i opštijih životnih suština.

Takav je takođe i slučaj sa mladim dalmatinskim pripovedačima (Vjekoslav Kaleb, Petar Šegedin i dr.) koji, oslanjajući se na tradiciju Sime Matavulja i Dinka Šimunovića, nastoje da grade, s morbidnim psihološkim nastrojenjima, samo na bizarno odabranim jezičnim osobenostima i životnim specifičnostima svoga kraja. Te forsirane lokalne boje, koja u književnosti ostaje samo vešto nađeni rekvizit, ima ponegde i u pripovetkama Branka Ćopića, Ranka Marinkovića, Mihaila Lalića i drugih.

U tom pogledu karakteristično je i oživljavanje tzv. regionalne lirike, naročito čakavske, koje je, nema sumnje, izazvano zamašnim umetničkim rezultatom Krležinih »Balada Petrice Kerempuha«; no dok je u ovom delu, u kome je Krležin pesnički dar došao do najpotpunijeg i najcelishodnijeg izraza, idejna tematika do kraja stopljena sa kajkavskim jezičnim rudimentom, dotle se u našoj novijoj čakavskoj poeziji (Pere Ljubić, Mate Balota, Marin Franičević) oseća prevaga forme nad stvarnim sadržajem, naročito u bizarnoj dekorativnosti jezika i stila kao odvojenih, gotovo samostalnih književnih elemenata.

Regionalne i nacionalne osobenosti u formi, kad su upotrebljene u pravoj meri i organskoj povezanosti sa književnim gradivom, iz koje ta forma prirodno proizlazi, mogu delovati umetnički ubedljivo i snažno. No ta forma ne može i ne sme postati sama sebi svrhom, ona mora biti prirodni oblik jedne sadržine od opšteg ljudskog i književnog interesa, oblik do koga je, u samom procesu stvaranja, došlo spontanim traženjem odgovarajućeg spoljnjeg izraza. »Dundo Maroje«, »Gorski vijenac«, »Nečista krv«, »Bakonja fra Brne«, Ljubišine pripovetke, — da pomenemo samo najznačajnije, — to najbolje potvrđuju.

U pojedinim lokalnim odlikama, regionalnim osobenostima i nacionalnim karakteristikama treba, u interesu obogaćivanja naših književnih mogućnosti, brižljivo ispitati i oprobati šta se može upotrebiti za umetničko iznošenje opštih sadržajnih vrednosti, šta može ući u našu zajedničku književnu riznicu. Jer prava i velika umetnost, za koju su kod nas stvoreni svi potrebni preduslovi i koju već počinjemo da ostvarujemo, ne može a da ne bude, i pored svih osobenosti u formi, nošena opštim ljudskim iskustvom i oprobana istinskom životnom praksom.

I zbog toga se široka izmena književnih vrednosti između naših nacionalnih kultura, između srpske i slovenačke, hrvatske i makedonske, i tako dalje, nameće kao preka nužnost dana. Potrebno je na širu, plodniju i organizovaniju osnovu postaviti izdavanje pojedinih dela u svima republikama i na svima jezicima, pojačati međurepublikansku saradnju u časopisima, proširiti lične i radne kontakte među književnicima, pojačati međusobnu izmenu kritika o pojedinim delima, piscima i umetničkim problemima. Tek tada će se, u takvom svestranom proveravanju svih osobenih karakteristika i svojstava pojedinih pisaca i pojedinih nacionalnih kultura, jasnije moći razlučiti živo od mrtvoga, celishodno od promašenog, organsko od shematskog; tek tada će se moći sasvim razgovetno osetiti kako se i na koji način može ostati veran svojoj lokalnoj, regionalnoj ili uže nacionalnoj osobenosti, u formi, a da se ne prenebregne narodni, demokratski, jugoslovenski revolucionarni karakter umetnosti.

SLOVENAČKI KNJIŽEVNICI U POSETI BEOGRADU I NOVOM SADU

Kao gosti Udruženja književnika Srbije, doputovali su u Beograd 26 februara Miško Kranjec, Pavel Golia, Tone Seliškar, Mile Klopčić i Petar Levec, članovi Društva književnika Slovenije. Posle jednodnevnog boravka u Beogradu slovenački književnici otputovali su u Novi Sad, gde su, u velikoj sali Centralnog doma kulture, priredili književno veče.

Po povratku u Beograd slovenački književnici održali su u subotu, 29 februara, književno veče u velikoj dvorani Kolarčevog narodnog univerziteta. Na ovom večeru književnik Mile Klopčić pročitao je pesme »Za vozom« i »Znaš, pesniče, svoju dužnost« velikog slovenačkog pesnika Otona Župančića, koji nije mogao da doputuje u Beograd. Zatim su pročitani ovi radovi: Miško Kranjec: »Ja ću biti sada tako sam«; novela s temom iz narodno-oslobodilačke borbe; Tone Seliškar: ciklus od šest pesama »U naručju domovine« i pesma »Ilova Gora«; Pavel Golia: »Slovenska omladina govori« i »Bratska pesma«; Mile Klopčić: »Rudar govori«, »Lovimo vihorove« i »Za dolazak Crvene armije«; Petar Levec: »Nepoznatoj majci« i »Kiša«. Uveče istog dana u prostorijama Udruženja književnika Srbije, slovenački književnici održali su sastanak sa svojim drugovima, članovima Udruženja književnika Srbije. Književnici Slovenije su istakli da je kod njih osnovana sekcija mladih književnika koja broji oko 25 mladih pisaca. Oni imaju zajedničke sastanke sa starijim književnicima dva puta mesečno. Sada mladi književnici imaju svoj mesečni časopis i nedeljne novine u kojima publikuju svoje radove. Na sastanku je, pored ostalog, istaknuto da slovenački pisci šalju svoje radove književnim časopisima Srbije, kao i da se dela srpskih književnika prevode na slovenački jezik.

Boravak grupe slovenačkih književnika u Beogradu i Novom Sadu pretstavlja, kao i nedavna poseta hrvatskih književnika, još jednu manifestaciju čvrsto iskovanog bratstva naših naroda i stvaranja kulturnog jedinstva.

Sovjetski pisci za mir i demokratiju

U poslednje vreme Savez sovjetskih pisaca organizovao je dve večeri posvećene borbi za mir i demokratiju. Uvodnu reč na prvoj priredbi održali su D. Zaslavski i A. Surkov, koji su istakli zadatke sovjetske poezije u borbi za mir i demokratiju. Pesnici više generacija i raznih stvaralačkih pravaca čitali su pesme i poeme u kojima se ogleda ista idejna ustremljenost.

P. Antokoljski i S Navorčatov čitali su stihove napisane povodom stogodišnjice Komunističkog manifesta, a Ilja Erenburg i M. Svetlov pesme o herojskoj borbi republikanaca u Španiji. Vera Inber pročitala je glavu iz svoje nove poeme o Iranu.

A Sofronov, J. Dolmatovski, A Bezimenski posvetili su svoje stihove Boljševičkoj partiji i herojskim naporima sovjetskog naroda u Velikom otadžbinskom ratu.

N. Asejev, M. Aliger, B. Pastrnak, S. Ščipačov, A Nedogonov, S Vasiljev i drugi čitali su lirske stihove o sovjetskoj Otadžbini, bedemu mira i prave narodne demokratije.

Pretsedavao je Boris Gorbatov.

POVODOM PRESUDE U NIRNBERGU

TUŽIOCI I SUDIJA

Karikatura Z. Džumhura

— Imate li što da kažete u svoju odbranu, gospodine Venerstrume!...

EKSPANZIJA HOLIVUDSKIH FILMSKIH PREDUZEĆA

Aleksandar VUČO

Monopolistički kapital u Americi teži svim silama da od filma načini neposredno oruđe imperijalističke politike i otvoreno se bori da postigne apsolutnu dominaciju američkog filma na bioskopskim platnima sveta. U toku poslednje dve godine holivudska filmska preduzeća razvila su do neverovatnih razmera svoje ekspanzionističke težnje izvan Sjedinjenih Američkih Država. Danas se u svetu, ne računajući Sjedinjene Američke Države, prikazuje svakog dana preko tri stotine hiljada kilometara američkih filmova pred više od šezdeset miliona ljudi. Suma koju američke filmske kompanije primaju od prikazivanja tih filmova prelazi tri miliona dolara dnevno.

Holivudski ekspanzionizam samo je deo opšteg plana američke reakcije. Nikad holivudske filmske kompanije nisu uživale tako jaku podršku vladinih organa kao danas. Stvaranje jedinstvene izvozničke organizacije, koja ima za cilj da sjedinjuje spoljno-trgovinske operacije svih holivudskih firmi, zatim postavljanje stalnih atašea za film pri američkim inostranim pretstavništvima, pa organizacija Trgovačkog filmskog instituta za strane zemlje, i, najzad, sve žešći pritisak Državnog departmana na strane države kad god je u pitanju film — niz mera i pojava zabeleženih za poslednje dve godine — svedoče o apsolutnoj harmoniji koja vlada između poslovnog Holivuda i Trumanove Amerike.

AMERIČKI FILMSKI MONOPOLISTI UCENJUJU

U sprovođenju svog sistema bezobzirne penetracije američki filmski monopolisti služe se uglavnom ucenom.

U Francuskoj, koja je pre rata zauzimala jedno od vodećih mesta u svetskoj filmskoj proizvodnji, pod političkim i ekonomskim pritiskom američkog Državnog departmana, koji je pitanje zajma Francuskoj vezao za pitanje »odbrane slobode poslovanja u oblasti filma«, sklopljen je sramni Blum-Bernsov sporazum, po kome su francuskoj kinematografiji nametnuti ropski uslovi. Rezultati su već danas porazni za francusku kinematografiju: 60% nezaposlenih radnika u francuskoj nacionalnoj filmskoj proizvodnji; 425 američkih filmova u prometu u drugom polugođu 1947 prema 38 u prvom polugođu 1946, dok je, u istom međuvremenu, broj francuskih filmova u prometu pao od nekoliko stotina na samo nekoliko desetina; sve veći odliv iz Francuske milionskih dolarskih suma, čiji će zbir već kroz nekoliko godina prebaciti visinu državnog zajma, i, konačno, ubrzano investiranje ekstraprofita u američku filmsku proizvodnju koja se podiže na francuskom tlu (na Azurnoj obali), da bi američkim monopolistima poslužila za nove ekstraprofite.

U Holandiji je američka kinematografija »izvojevala pobedu«, zasnivajući svoj pritisak na pomoći koju Sjedinjene Države pružaju Holandiji u ratu protiv Indonezije.

U Italiji, Švedskoj, Danskoj, Meksiku, Japanu, iznajmljivanje filmova nalazi se skoro sasvim u rukama američkih preduzeća na osnovu pomoći koju Amerika tobož pruža nacionalnim filmskim proizvodnjama tih zemalja. Ta se »pomoć« sastoji u krupnim investicijama — izgradnji filmskih ateljea, laboratorija, isporuci savremene filmske tehnike, itd. — koje će, naravno, eksploatisati koncerni velikih američkih filmskih kompanija i posejati na taj način holivudsko seme u svim tim zemljama.

BORAVAK U PRAGU »NAPREDNIH FILMSKIH RADNIKA«

Nedavno su boravili u Čehoslovačkoj (a pokušavaju da prodru i u Mađarsku) zastupnici jednog tobož novog koncerna filmskih vlasnika koji se »otcepio« od zloglasne »Kupoprodajne centrale američke filmske organizacije«. Ti ljudi pretstavili su se kao »napredni filmski radnici i prikazali su u Pragu nekoliko »zabranjenih« dokumentarnih filmova o sindikatima i njihovoj borbi u Americi, kako bi stekli neku vrstu prethodnog poverenja. Ustvari, to je bila kamuflirana izvidnica, sa zadatkom da ispita mogućnost »saradnje« između američkih filmskih firmi i Čehoslovačkih, »saradnje« koja bi se sastojala u snimanju »zajedničkih filmova«. Ti filmovi izrađivali bi se u Barandovu, sa američkim kapitalom naravno, — a sve to samo zbog toga »da bi se pomoglo čehoslovačkoj kinematografiji kako bi prebrodila svoju proizvodnu krizu«.

Da bi osvojio svetska filmska tržišta, Holivud se ne služi samo ucenjivačkim diplomatsko-političkim i ekonomskim sredstvima. Pojavi li se u bilo kojoj zemlji, istaknutiji filmski reditelj, glumac ili tehnički stručnjak, Holivud se trudi da ga domami, kako bi ugušio nacionalnu kinematografiju u toj zemlji i prigrabio apsolutno pravo iznajmljivanja filmova. Dugačka je lista evropskih filmskih reditelja, glumaca i tehničkih stručnjaka, koji su u holivudskoj proizvodnji dobili primamljive angažmane, ali ne da bi stvarali (to je za Holivud u ovom slučaju od drugostepene važnosti), već da bi prestali da stvaraju za svoju zemlju. Cilj je, dakle, uvek isti: slomiti kičmu nacionalnim filmskim proizvodnjama, da bi se, bez većih otpora i smetnji, osvojila filmska tržišta.

DRSKA EKSPANZIJA

Po sebi se razume da holivudski magnati uspevaju i da se mogu nadati uspehu samo u zemljama u kojima uživaju podršku domaćih reakcionara ili kolebljivih elemenata koji nasedaju pretnjama o ekonomskim i političkim sankcijama, a vrlo često i najobičnijim poslovnim podvalama.

Šta donosi ova drska ekspanzija američkih filmskih kompanija?

Ako se uzme u obzir da su prihodi od američkih filmova u Sjedinjenim Američkim Državama samo nešto veći od prihoda koje Sjedinjene Američke Države ostvaruju od svojih filmova izvan svojih granica (prvi iznose godišnje jednu milijardu i pet stotina miliona dolara, drugi jednu milijardu i dve stotine miliona dolara), onda je jasno kolika je ogromna uloga filmskog izvoza u ekonomici Sjedinjenih Država. Ta je uloga utoliko veća što izvoz filmova, za razliku od ostalih proizvoda, nije uslovljen takozvanim dopunskim industriskim investicijama i traži samo minimalne dopunske troškove za sirovine.

Nije, međutim, u pitanju samo privredni momenat. Ne treba izgubiti iz vida da je film još i najmoćnije sredstvo reklame za celokupni američki izvoz. Švedski list »Frihed« piše: »Američki filmovi su reklama za Ameriku i njenu robu, sve do gume za žvakanje«, a Erik Džonston, koji se danas nalazi na čelu »Uprave kontrole američkih filmskih producenata«, izjavio je nedavno pred američkim industrijalcima: »Treba imati na umu da američki film najbolje pretstavlja Ameriku u inostranstvu... Ako Klerk Gebl odluči da ne nosi više košulju, omladina čitavog sveta prestaće da nosi košulje«. Parafrazirajući starinsko geslo engleskih brodovlasnika: »Roba dolazi za zastavom«, Džonston je dodao: »Roba dolazi za filmom«.

Osvojiti tržišta svakako je od najvećeg značaja, a nije za potcenjivanje ni pomoć koju preko reklame američki film ukazuje ostaloj američkoj izvoznoj robi, pa ni zarada koja se tim putem postiže.

KAKO HOLIVUD »PROSVEĆUJE«

Ali, holivudskim monopolistima dodeljena je danas još jedna mnogo važnija uloga. Prvo se zauzmu tržišta, domaća i tuđa, a zatim se »prosvećuje« narod, i svoj i tuđ, saopštava mu se kako treba da misli, šta treba da čita, koga da voli, koga da mrzi, jednom reči — kako treba da živi. Moraju se, dakle, zariti kandže ne samo u domaće i tuđe fabrike i proizvode, već i u osećanja i misli svojih i tuđih naroda. Treba modelirati duše, isklesati misli prema slici atomsko - dolarske demokratije.

Postoji nekoliko tipova holivudskih filmova, čije se tendencije podudaraju sa gotovo svima varijantama američke politike.

Za odane građane Trumanove Amerike, za te »mile prostake« kojima je sudbina dodelila »izuzetnu privilegiju da budu stanovnici američkog raja« i za poletarce iz fašističkih gnezda izvan Sjedinjenih Američkih Država, postoje filmovi koji brižljivo neguju pustolovni moral: »Ja radim onako kako je za mene korisno, a na sve ostalo pljujem«. U srca ljudi treba usaditi uverenje da »onaj koji ume da nokautira protivnika — triumfuje«. Zašto bi se, uostalom, išlo obilaznim putem? Treba iskoristiti i što pre preseliti oprobane fašističke metode iz bivše hitlerovske Nemačke u današnji centar ideološke reakcije, u Sjedinjene Države, što će se najbrže i najefikasnije postići ako se neumorno proslavlja gruba snaga kao najveća tekovina čoveka. »Centar borbe protiv marksizma premestio se sad u Ameriku i Englesku... Pod zastavom »ideološke« borbe protiv marksizma rekrutuju se sada i dublje rezerve. Privučeni su gangsteri, suteneri, špijuni, zločinci«. (A. A. Ždanov o filozofskoj diskusiji povodom udžbenika »Istorija zapadnoevropske filozofije« od Aleksandrova.)

Čitava serija holivudskih filmova sa gangsterima, ubicama i veštim pustolovima, prikazuje nam da u čoveku živi zver i da je on po »principu« zatrovan »nadprirodnim« snagama. U tim filmovima nema ni traga od socijalne borbe, pa čak ni od borbe protiv prirode radi savlađivanja elementarnih snaga. Čovek je prikazan usamljen, izvan kolektiva, sa jedinom težnjom da »ždere druge da ga drugi ne bi poždrali«.

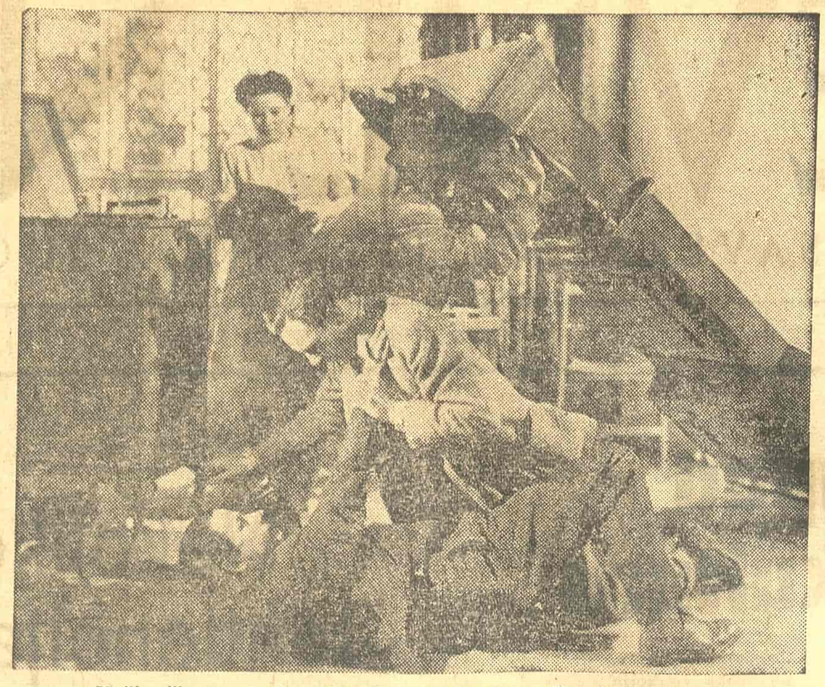

»Način života« koji propagiraju holivudska filmska preduzeća

U emisijama ovakve vrste filmova specijalizirale su se firme »Monogrem Pečerz« i »Univerzal«. Preduzeće »Univerzal« objavilo je u svojim reklamnim katalozima za proizvodnju 1946/47 da će prikazati seriju filmova u kojima figurira nov tip ubice — nižeg čoveka, koji u duhovnom pogledu stoji na nivou neandertalca, ali je naoružan savremenom smrtonosnom tehnikom«.

Drugi tip holivudskih filmova ima zadatak da propagira preimućstvo Sjedinjenih Američkih država nad svim ostalim zemljama. U svoje vreme mnogi američki filmovi gajili su ideju da je latinsko - američkim zemljama predodređeno da se razvijaju pod vođstvom Sjedinjenih Država, (setimo se filma »Pres Kabaleros«).

Danas je američki film postao moćno sredstvo propagande takozvane »Trumanove doktrine« — ceo svet Amerikancima. U filmovima ove vrste širi se duh amerikanizma: Amerika je zemlja u kojoj svaki ima svoju »šansu«. Kakvu »šansu«? Naravno da postane milijarder. Za podlogu tim filmovima služe ulepšane biografije Henrija Forda, Džekoba Kajzera i drugih, u kojima se s ponosom ističe kako su ti »kraljevi« drumova, okeana ili šibica sjajno uspeli, iako su počeli ni od čega. Prema tome, i onaj bednik koji je istresao sve svoje džepove da bi kupio bioskopsku ulaznicu, treba spokojno da čeka svoju »šansu«, jer će, zahvaljujući »slobodi poslovanja«, koja je toliko draga američkim reakcionarima, najvećim protivnicima socijalizma i nacionalizacije, i na njega jednom doći red.

Otrov ove teze vrlo je opasan. Mnogi mladi ljudi u kapitalističkom svetu, od kojih današnjica traži borbu za bolje uslove života, sanjaju o »američkom raju«, gubeći iz vida da američki film perfidno izbegava da prikaže nečovečne uslove u kojima žive desetine miliona američkih običnih ljudi — njihove štrajkove, borbu njihovu za slobodu i bolji život.

FILMOVI ZA IZVOZ U ZEMLJE U KOJIMA »PRETEŽU LEVA RASPOLOŽENJA«

Ustanove američkih kompanija obraćaju naročitu pažnju na izbor filmova koji se upućuju u zemlje u kojima »pretežu leva raspoloženja«. Postoji specijalna serija američkih filmova »erotike, košmara i strahota«, sa tendencijom da u određenim krugovima tih zemalja deluju demoralizatorski, da smanjuju osećanje nacionalne svesti, da šire paniku, da podrivaju u ljudima veru u svoju snagu, da slamaju njihovu aktivnost i volju za borbu, da uspavljuju svest i gase savest — ukratko, da one koji nisu dovoljno čvrsti i lako podležu takvoj vrsti uticaja, pretvaraju u pokorne sluge.

U izvoznom fondu Holivuda ova serija obiluje u podvrstama.

Da bi se okužile, zatrovale nacionalne kulture, stvoren je tip filmova po šablonu erotičnih romana Henrija Milera. Filmovi iz te podvrste posvećeni su seksualnoj izopačenosti, alkoholizmu i narkomaniji. Želja za zabavom kao jedinim ciljem u životu, to suludo sagorevanje života na »plamenu strasti i alkohola«, ispunjava većinu ovih filmova, čija nedvosmislena tendencija: »Zabavljaj se danas kad nemaš vere u sutra«, ima zadatak da kroz mračnu trulež kultiviše osećanje straha pred budućnošću i ideju otsustva svakog smisla u ljudskom životu.

U poslednje vreme Holivud obraća sve veću pažnju takozvanim mističnim, stravičnim filmovima kao što su: »Prepustite je nebesima«, »Ženina senka«, »Rebeka« i mnogi drugi, od kojih »čoveka obuzimaju grčevi od straha ili mu proizvode jezovita golicanja nerava«, odvode gledaoce u svet bolesnih fantazija i tajne »zagrobnog života«, kako bi ih odvojili od realnih životnih problema.

PSIHOPATOLOŠKA FILMSKA PROIZVODNJA

Psihopatološkim, takozvanim psihijatriskim i kliničnim filmovima, dato je takođe zavidno mesto u holivudskoj filmskoj proizvodnji. Za poslednje dve godine Holivud je proizveo preko stotinu filmova u kojima se radnja zapliće i raspliće na bazi ovog ili onog nesporazuma rođenog u postupcima glavnih junaka koji pate od šizofrenije, amnezije ili bilo kog drugog kompleksa »potisnutog u dubinu potsvesti«.

Cela ova psihopatološka filmska proizvodnja nema, ustvari, ničeg zajedničkog sa medicinskom naukom. Njoj je jedini cilj da izaziva deprimiranost, bolesnička osećanja i strah.

Treba biti svestan socijalne opasnosti holivudskih filmova, kao i onih koji se po holivudskom uzoru proizvode u drugim zemljama. Svi ti filmovi imaju zadatak da stvore bilo pustolovski bilo dekadentski pogled na svet kod izvesnog dela omladine, koja postaje spremna, pod uticajem otvorene propagande grube sile ili kroz mračnjaštvo i razne marazme, da se jednog dana nađe na strani fašizma.

Ne treba izgubiti iz vida ni to da Holivud ima svoje zaštitnike gotovo u svima zapadnoevropskim zemljama, kao i u Južnoj i Centralnoj Americi. Interesi i ciljevi svih reakcija u svetu poklapaju se sa interesima i ciljevima holivudskih monopolista, koji svim silama teže da narodne mase odvoje od realnih životnih potreba — od borbe za izvojevanje slobode i borbe protiv eksploatacije. U svim tim zemljama, a naročito u Francuskoj i Italiji, gde najveći deo radničke klase i narodna inteligencija idu zajedno sa Komunističkom partijom, pa se domaće reakcije ne usuđuju uvek da pokažu svoje pravo lice, film se iskorišćuje kao sredstvo najmasovnijeg uticaja, kako bi se demoralisali kolebljivi i još nedovoljno svesni društveni elementi.

BOA VOLSTRITKTOR

Karikatura Pjera Križanića

Pesnik Pablo Neruda optužuje

Milan DEDINAC

Dok se u Francuskoj proslavljalo pola veka otkako je Emil Zola napisao, povodom Drajfusove afere, svoje čuveno »Pismo g. Feliksu Foru, pretsedniku Republike« — koje je u listu »L'oror« objavljeno pod naslovom »Optužujem« i pod tim naslovom steklo svetsku slavu — baš u te dane sećanja, sa suprotnog dela zemljine lopte, opet je jedan književnik, Pablo Neruda, podigao svoj glas i uzviknuo »Optužujem«.

Pesnik Neruda — koji je pre deset godina, kao konzul Republike Čile u Madridu odbio da se povinuje naređenju čileanske vlade koja ga je opozvala i ostao s braniocima Madrida, zalažući se za pravednu stvar španskog naroda i veličajući u pesmama njegovu junačku borbu za slobodu i nezavisnost — obznanio je jednim otvorenim pismom narodu Amerike, a preko američkog naroda i čitavoj svetskoj javnosti, da su se u njegovoj teško ranjenoj zemlji, u Republici Čile, odigrali »žalosni događaji« i da je demokratska tradicija, »osnovna baština Čileanaca i ponos američkog kontinenta, bačena danas pod noge, zahvaljujući zajedničkom dejstvu pritiska iz inostranstva i političke izdaje jednog pretsednika«.

Kao nekada Zola svoje »Optužujem«, tako je sada Neruda »u jednom kriku« napisao svoju optužbu i bacio je u svet. Ali ovaj krik pesnika Nerude ne znači očajnički poziv u pomoć: pisac je čvrsto ubeđen da će čileanski narod sam sebi znati da izvojuje slobodu. Neruda je samo smatrao za svoju dužnost, za dužnost građanina i književnika, da treba da obavesti »milione ljudi koji žele da upoznaju dramu zemlje, zemlje najgordije među borcima za američku slobodu«, da zločinci koji su porobili njegov narod prete porobljavanjem i ostalim narodima Južne Amerike, stežući mračni obruč ropstva i fašističke tiranije oko ovih razjedinjenih država.

Pesnik Neruda, član Komunističke partije i senator, nije mogao, nije hteo da ćuti. Pred užasnom slikom stradanja svoga naroda, koji, pod ropskim i neljudskim uslovima života u čileanskim rudokopima, umire od gladi i od kuršuma, i, obesprav-ljen, strada po koncentracionim logorima u podmukloj i teškoj atmosferi cenzurisane štampe, koja zabranjuje i samu reč »imperijalizam«, Pablo Neruda digao je glas i izrekao iz srca svoje zemlje, gnevnu reč optužnice. I ostao je i dalje u zemlji, pod stalnom smrtnom opasnošću, da se bori za slobodu i nezavisnost, za prava naroda na život, za život dostojan čoveka.

Ne pesničkim frazama, ne hiperboličnim rečima, nego suvim činjenicama, dokumentima koja katkad mogu potresnije da govore i od najemocionalnijih stihova, on je u svome otvorenom pismu američkom narodu optužio pretsednika Republike Čile Gabrijela Gonzaleza Videlu:

što je izdao svoj narod i prodao zemlju agentima američkog imperijalizma, moćnim trustovima i velikim bankama;

što je porobio zemlju i orobio narod, bacio ga u crna rudarska okna i zatvorio u bodljikavu žicu, a dao punu slobodu fašistima iz inostranstva, ratnim zločincima, kao i domaćim nacistima koji jedanput nedeljno, naoružani i uniformisani, defiluju pred njim uz zvuke svoje zvanične himne »Horst Wessel lied«;

što je predao tajne planove čileanskih obala američkom generalštabu i pustio u zemlju mnogobrojne američke vojne i policiske misije da idu kuda hoće i da rade šta hoće;

što je legalne štrajkove rudarskih radnika ugušivao u krvi, pomoću pešadije, konjice, ratne mornarice i avijacije;

što je naredbom Ministarstva vojske prinudno regrutovao radnike da bi ih vratio na posao;

što je pozvao policiju iz inostranstva da interveniše u unutrašnjim stvarima Republike Čile;

što je podigao koncentracione logore i bacio u okove najbolje rodoljube, najhrabrije sinove naroda;

što je Republiku Čile pretvorio u tamnicu;

što je, uvodeći cenzuru, onemogućio narodu da obznani čitavome svetu svoj prezir i svoj revolt prema izdajstvima koja su izvršili i koja neprekidno vrše Gonzalez Videla i njegova klika:

što je dao radništvu i seljaštvu svoje zemlje — samo nemaštinu i glad,

što je svojim radom, po naređenju iz inostranstva, doveo do prekida diplomatskih odnosa Čilea sa Sovjetskim Savezom, Jugoslavijom i Čehoslovačkom;

što je takvim mračnim poslovanjima doprineo sistematskom sprovođenju američke imperijalističke politike, koja ima cilj da podrije međunarodnu saradnju i da stvori neprijateljske odnose među narodima;

što je postao dželat svoga naroda;

što je potpaljivač novoga rata; i

što je falsifikator.

Evo jednog falsifikata: posle krvavog ugušivanja štrajka u podzemnom paklu, u rudarskim oblastima Lota i Korola — »agenti senjora Videle, u sporazumu sa severoameričkom policijom, falsifikovali su i isfabrikovali dokumenta da bi optužili vladu daleke Jugoslavije da je ona kriva što radnici zahtevaju poboljšanja — iako je sam senjor Videla smatrao te zahteve potpuno opravdanim godinu dana ranije dok je bio kandidat za pretsednika.«

A povodom prekida diplomatskih odnosa Republike Čile sa Sovjetskim Savezom, Jugoslavijom i Čehoslovačkom, Neruda piše:

»Sve što je rečeno u inostranstvu, od strane severoameričkih novinskih agencija ili zvaničnih pretstavnika Čilea, o tome da su se ovi zvanični pretstavnici mešali u unutrašnje stvari naše zemlje, pretstavlja grubo klevetanje. To je laž koja je izišla iz kujne pretsednika Čilea, koju je začinio gospodin Kenan, ekspert ministarstva spoljnih poslova SAD, i koju su raširili profašistički i imperijalistički reakcionari u Americi kao drsku i odvratnu provokaciju«.

Pablo Neruda, koji je zauzeo prvo mesto među braniocima slobode svoje zemlje i koji traži za svoj narod pravo na život, na bezbednost, na sreću i dostojanstvo, završio je svoj apel ovim rečima:

»Ako mi se, u izvršavanju ovih dužnosti, nešto dogodi, biću ponosan. Svaki rizik primljen na sebe u ovoj borbi za dostojanstvo, kulturu i slobodu, pretstavlja borbu utoliko bitniju što je vezana za sudbinu Čilea i neizmernu ljubav koju gajim prema svojoj domovini, tako često opevanoj u mojim pesmama.

Ovim dokumentom, na svečan način, stavljam odgovornost za sva dela protiv mene, u uslovima proganjanja u kojima živimo, na sadašnju vladu Republike, a naročito, i neposredno, na pretsednika Gabriela Gonzaleza Videlu.

Izjavljujem, dakle, ovim dokumentom i na svečan način, da, u teškim prilikama pod kojima živimo, činim odgovornim za svaku akciju predu-zetu protiv mene sadašnju vladu Republike i, direktno i posebno, pretsednika Gabrijela Gonzaleza Videlu«.

I dogodilo se ono što je Pablo Neruda, vršeći dužnost književnika-rodoljuba, nagovestio u završnim redovima svog otvorenog pisma.

Jer, čitam u našoj štampi (u »Politici« od 8 februara 1948):

ČILEANSKA VLADA IZDALA NAREDBU DA SE UHAPSI POZNATI PESNIK I KOMUNISTIČKI SENATOR PABLO NERUDA

Njujork, 7 februara

TASS javlja:

Prema izveštaju iz Santjaga de Čile, čileanska vlada izdala je naredbu da se uhapsi poznati pesnik komunistički senator Pablo Neruda. Kao što je poznato, Neruda je optužen da je objavio niz članaka u venecuelskim i meksičkim listovima, u kojima je oštro kritikovao antinarodnu politiku čileanskog diktatora Gonzaleza Videle.

Gonjenje Nerude i dalje izaziva proteste sindikalnih i javnih organizacija, kao i istaknutih javnih i kulturnih radnika Južne Amerike.

Borbenošću, samopregorom i duhovnom čvrstinom, pesnik Pablo Neruda, aktivni učesnik u borbi koju vode progresivne snage njegove zemlje protiv domaćih i stranih ugnjetača, stupa aktivno u odbranu dostojanstva čoveka i nagoveštava nove, svetle dane svojoj zemlji. A kroz tu borbu i kroz tu odbranu izgrađuje se i pravi lik njegove domovine.

MEĐU NJIMA

Tragom hitlerovaca

Poznato je da su hitlerovci vršili razne »naučne« eksperimente nad ratnim zarobljenicima, zatočenicima koncentracionih logora, nad ženama, nad decom i uopšte nad ljudima »niže rase«. Ti eksperimenti obično su se završavali smrću objekata za eksperimentisanje.

Prošle godine održano je u Nirnbergu suđenje jednoj grupi nemačkih lekara koji su se bavili tim zlikovačkim poslom. Čitav kulturni svet bio je revoltiran blagom osudom koju je izrekao američki vojni sud. Međutim, jedna vest, koju je ovih dana objavila agencija Frans-pres, tumači donekle zašto je došlo do jedne tako blage osude: u »velikoj zapadnoj demokratiji«, lekari čikaškog Instituta za ljudsku ishranu idu tragom hitlerovaca.

Evo teksta te vesti:

»Vojni atašei sedam zemalja posetili su ove nedelje logor Šila, koji se nalazi 200 kilometara zapadno od Vinipega. U ovome logoru 32 američka vojna lica služe kao »zamorčad« u vezi sa eksperimentima koji se vrše povodom eventualnog rata na Arktiku. Ovi vojnici prebačeni avionom iz Tampe na Floridi smešteni su u šatorima pod snegom, sagrađenim na temperaturi od minus 40 stepeni. Njihov boravak trajaće dve nedelje, za to vreme lekari čikaškog Instituta za ljudsku ishranu ispitivaće reakcije njihovih organizama. Svakodnevno se vrše ispitivanja kože ovih ljudi. Prema komentarima inostranih vojnih atašea, ovaj opit biće od velikog značaja za određivanje najboljeg načina kako se ljudi mogu sačuvati ako se naglo prebace iz umerenih oblasti u krajeve Arktika«.

Kao što je poznato građane SAD štite mnogospominjane »četiri slobode«. Međutim bilo bi zanimljivo znati da li među ova 32 američka vojnika ima i koji sin američkih milionara i bankara sa Volstrita? Ili i američka »demokratija« vrši eksperimente na »nižim« ljudima: na nezaposlenim radnicima, na osiromašenim farmerima i crncima?

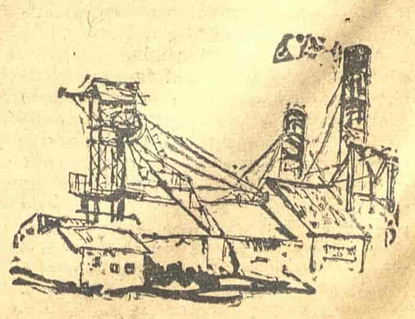

Slika Đorđa Andrejevića-Kuna

NESAVREMENI SKOKOVI »SAVREMENOG« BALETA

Povodom gostovanja tria Mlakar u Beogradu

U Beogradu smo imali prilike da ponovo vidimo, posle sedam-osam godina ispunjenih revolucionarnom promenom naše stvarnosti, baletsku priredbu u stilu i duhu koji su nekada i kod nas neki smatrali savremenim.

U prvim mesecima posle oslobođenja Beograda došlo je do jednog pokušaja da se modernističkom baletskom koreografijom izrazi jedna tema oslobodilačke borbe. Iako zamišljen s talentom i plastičnom maštom, a izveden tehnički zanimljivo, taj dobronamerni pokušaj pretrpeo je neuspeh i pokazao da je taj pravac kod nas prevazidjen. Pokazalo se da se velika tema oslobodilačke borbe naroda ne može izraziti nemušto-grčevitim jezikom »dramatskog« baleta, da ekspresionistički »čisti pokreti« samo vređaju tu temu.

Sada smo gledali »Malu balerinu« Mlakarevih, koji su nam, istina, prikazali skromniju temu, ali su je dali s velikim pretenzijama i s dosta precioznosti. I uverili smo se još jednom da je u pitanju nemoć jednog pravca u baletu uopšte, jedne koncepcije umetnosti.

Pio i Pina Mlakar, sa svojom devojčicom Veronikom, interpretirali su u Beogradu svoju sopstvenu baletsku zamisao. Njihov dolazak iz inostranstva u zemlju, u Ljubljanu, značajan je, pa je značajno, i njihovo gostovanje u glavnom gradu zemlje, čija kulturna javnost zna umetnička shvatanja Mlakarevih još od pre rata.

Po tehnici igre u okviru njihovog shvatanja baleta, Mlakarevi spadaju u najistaknutije predstavnike baleta u našoj zemlji. Njihov talenat se uočava i u izrazu koji gledalac ne prihvata. Ali i tu treba razlikovati: snaga ritma kod Pine Mlakar nalazi skladnije akcente, i pored izvesne emotivno-senzualne forsiranosti, dok se kod Pia izraz trza u nekom grotesknom grču. I on i ona povlače svoja izražajna sredstva i tehniku iz Labanove škole. Samo što su labanovskom shvatanju ekspresivnosti »čistog pokreta« u neposrednom odnosu na emociju i ideju, dodali i svoju ličnu, kvazi-kosmičku, a skoro religioznu ekstatičnost.

»Mala balerina« originalna je stvar Mlakarevih. Siže je najzad skroman, nepretenciozan: intimni život jedne artističke porodice, kroz čije se postupke prikazuje povezanost umetnosti sa životom (ličnim, a ne društvenim). Uvodeći svoju ćerčicu u svet umetnosti, roditelji-artisti i uče je, i igraju se s njom, i pokazuju joj skalu svojih emocija — od zanatstva do »kosmičke« ekstatičnosti, od roditeljske nežnosti do izvitoperenog afekta prema životu.

U prvoj sviti, zvanoj »etidna«, umetnici prikazuju svoje majstorstvo da bi pokazali alfabet baleta, čineći temom ono što je ustvari tek sredstvo za izražavanje teme. Kroz ostale svite oni s detetom prolaze razne stilove baleta (a tobože i razne epohe), završavajući balet »savremenom« svitom.

Prividna nepretencioznost sižea zaista je samo prividna, jer prikazivanjem stilova daje se i izvesna ocena, a ličnome u sižeu dat je kao neki univerzalni, gotovo »večni« značaj. Naročito se oseća kako umetnici insistiraju na izvanrednom značaju sitnoga, beznačajnoga, a to sitno i beznačajno ovi umetnici smatraju »ljudskim uopšte«. To svođenje ljudskoga samo na diskretno-sitno, a zauzimanje »kosmičke« poze pritom, karakteristično je za jednu fazu nemoći dekadentne buržoaske umetnosti, a Mlakarevi tom sitnom pridaju neku »uzvišenu« izvitoperenost. U tumačenju odnosa među članovima artističke porodice oni bi hteli da budu nezavisni od »malograđanske bolećivosti«, od dopadljivosti, »kiča«. No oni, dajući tobože suprotan akcenat, ustvari daju samo individualistički-anarhoidnu, danas već standardno dekadentnu varijantu istog tog malograđanskog duha. Posredi je jedan od nesporazuma koji Mlakarevi dele s mnogim umetnicima Zapada, uvereni da su savremeni kad buržoaski duh izražavaju formalistički, a držeći se postrani od bitnih zbivanja epohe.

Mlakarevi su protiv klasičnog baleta zato što je on, po njihovom mišljenju, ukočen u preživeloj formi, stereotipiziran, umrtvljen, nepodoban za izražavanje originalnih osećanja i ideja, što je postao nesavremen. Svakako se može diskutovati kako će se klasični balet dalje razvijati. Činjenica je, međutim, da se on dosad održao zahvaljujući skladnosti (ma i kanoniziranih) ritmičkih pokreta povezanih muzičkom melodijom i harmonijom. Ako klasični balet ne može da izrazi neke savremene teme, još je veće pitanje da li to mogu »moderni« pravci u baletu svojim mucavim jezikom pokreta. Groteskno šaržiranje »ekspresivnih« pokreta dovodi do toga da se sama osećanja, sam život prikazuju groteskno izvitoperenim, ironično ili cinično dehumaniziranim. I tu dolazimo do pitanja savremenosti. Da li je, konkretno, naša društvena stvarnost, koja je savremenija i novija od društvene stvarnosti zemalja s vladavinom »modernizma« u umetnosti, da li je ona groteskna, da li su u njoj ljudi rastrzani besovima i smanjeni sićušnim senzacijama, da li je naša društvena stvarnost haotična, te u njoj treba tražiti neke izolovane oaze individualno-estetskoga? Jasno je da nije. Naša društvena stvarnost jeste svesno delo naših ljudi i velika osnova za dalja ostvarenja. Dekadentni pravci važili su i kod nekih naših umetnika u bivšoj Jugoslaviji kao »napredni«, dok su ovi umetnici kaskali za Zapadom. Danas je to kod nas prevaziđeno, tuđe — a već je i onda bilo kritikom otklonjeno.

Pogrešno bi bilo smatrati da su ti modernistički pravci kod nas zato tuđi, što je naša publika zaostala, što mi zbog širokih narodnih masa, koje se sada kulturno uzdižu zapanjujućom brzinom, tražimo neku uprošćenu »umetnost za mase«, »plakatsku«, »jevtino programsku« itd. Ne, upravo zbog kulturnog uzdizanja naših narodnih masa, koje su gospodar u zemlji, mi tražimo umetnost najvišeg kvaliteta, ali taj kvalitet može se jedino postići ako se zaista izrazi ono što je kod nas savremeno, što odgovara našim novim ljudima sadržaju našega života, duhu naše napredne društvene stvarnosti, koja je stvorena herojskom borbom i koja odiše heroizmom. Mlakarevi su odlični majstori baletske tehnike, talentovani umetnici. Njihova mala Veronika, nosilac glavne uloge u baletu, ima ljupkosti i lirizma u igri (sem kada je teraju u svirepu groteskност). Izgleda mi da nije pokvarena ni manirima »vunderkinda«. Muzički pratilac na gitari, Prek, odličan je. Ali čitava je pretstava oskudna i pored forsiranih plesnih akcenata uz diskretnu muziku gitare. A velike pretenzije koje izbijaju iz te oskudne zamisli nalaze ponekad mučne akcente.

Ako Mlakarevi traže naš novi baletski stil, koji bi bio naš i nov, to je pohvalno. Naši narodi veoma su bogati plesnom tradicijom, koreografskim motivima. Pred naše baletske umetnike postavlja se pitanje kako se ti motivi mogu da iskoriste za umetničku obradu. Postavlja se i pitanje kako izići iz krutih formi klasičnog baleta, ako su te forme krute zato što ne izražavaju sadržaj. Krutost izvesnih besadržajnih formi, stereotipiziranje i banaliziranje klasičnog baleta još ne znači da je sam klasični balet osuđen i prevazidjen. On je zasnovan na dva važna i trajna elementa: na melodiji i harmoniji. Modernistička umetnost već davno nije čak ni eksperiment.

Ovaj kritički osvrt napisan je i zato, što se od talentovanih umetnika Mlakarevih očekuje da pomognu u nalaženju baletskog stila koji odgovara našim narodima i našoj stvarnosti.

Jovan POPOVIĆ

Lice i naličje

„I sami vaspitači moraju biti vaspitavani"

U okviru rada Kulturno-prosvetne sekcije sindikata Narodnog pozorišta u Beogradu zagrebački umetnik i pedagog Tito Stroci održao je, pred beogradskim pozorišnim trudbenicima, predavanje o temi »Sistem rada u našim dramskim školama«. Predavanje koje je organizovano sa diskusijom trebalo je da posluži sasvim praktičnoj svrsi: sazivanju jedne šire konferencije svih nadležnih činilaca koji se bave radom s glumcima-početnicima, kako bi se, na temelju rezultata postignutih zajedničkim naporima, došlo do jedinstvenog i celishodnog nastavnog programa i jednoobraznog metoda rada u svima našim dramskim školama.

Međutim, umesto da govori o konkretnim i praktičnim pitanjima, predavač se, na jedan kozersko-feljtonski način, upustio u rešavanje čitavog niza krupnih filozofskih i estetskih problema, sa sumnjivih teoretskih pozicija i u još sumnjivijoj »naučnoj« terminologiji. Posle toga je Raša Plaović, u jednoj improviziranoj patetičnoj besedi, kojoj je dao ton ekscentrične, šaljivo naglašene lične ekshibicije, govorio o osnovama umetnosti i vrelima glumačkog stvaranja, s puno ćudljive proizvoljnosti i artističkog iluzionizma. Samim tim, i tok diskusije, koja je trebalo da se završi konkretnim i realno postavljenim sugestijama za praktičan rad u školama, bio je od samog početka usmeren ka apstraktnom planu i polemici oko terminologije i idejnih stavova koji se iza nje kriju.

Zalud su se ostali učesnici u diskusiji trudili da tok ove konferencije usmere pravilnim putem, da za svaku tvrdnju nađu odgovarajuću težinu ideološke ozbiljnosti i lične odgovornosti. Na konferenciji je već bilo rečeno toliko nepravilnih, nepreciznih i proizvoljnih stvari, i iz oblasti teorije umetnosti uopšte i iz oblasti teorije glume, da je neophodno bilo prihvatanje nametnutog apstraktnog plana i raščišćavanje pojedinih postavki, kao što je pitanje realizma, čak i pojedinih termina (na primer: podela na »fizičku«, »racionalnu« i »emocionalnu« podlogu glume), a tek potom, i u grubim linijama, raspravljanje o samoj temi: problemu vaspitanja mladih pozorišnih generacija.

Ova konferencija pozorišnih umetnika, na kojoj su dvojica istaknutih pozorišnih pedagoga kao što su Tito Stroci i Raša Plaović, inače talentovani glumci i oprobani reditelji tumačila osnovne pozorišne probleme na proizvoljan način, očigledno je pokazala da se problem uzdizanja mladih pozorišnih kadrova ne može do kraja rešiti pre no što se reši problem stručnjaka i pedagoga koji rade na njihovom opštem i stručnom uzdizanju. Ona je još jednom potvrdila istinitost klasične Marksove misli, koja se u potpunosti može primeniti i na prilike u našim dramskim školama, naime da »i sami vaspitači moraju biti vaspitavani«.

F.

Skica Đorđa Andrejevića-Kuna

Dvojica naših velikih slikara pred istim predmetom

Veljko PETROVIĆ

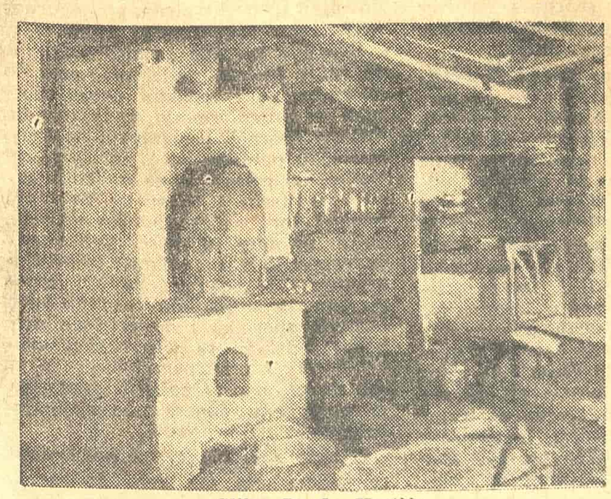

Slika Đorđa Krstića

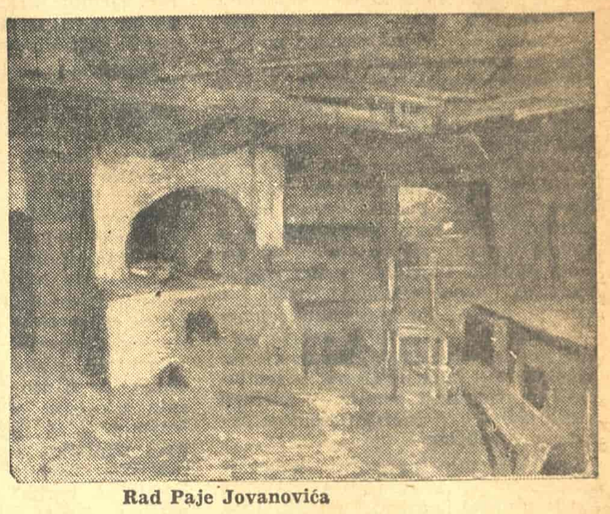

Rad Paje Jovanovića

Naša Narodnooslobodilačka vojska, u zajedničkoj borbi sa nepobedivom Crvenom armijom, oslobodivši zemlju, oslobodila je i prosvetu i kulturu i umetnost jugoslovenskih naroda od pritiska vladajuće klase, od smrtne opasnosti koja joj je pretila od fašističkog imperijalizma, a otvorila i sasvim nove mogućnosti razvitka. Došlo je do onog što se nekima čini kao paradoks: da oni, koje su velikosrpski reakcionarni nacionalisti proglašavali anacionalnima, spasavaju nacionalne, istoriske, kulturne i umetničke vrednosti, njih same, njihovu čast i njihov rang prema vrednostima inostranstva, da oni spasavaju nacionalno kulturno blago od povlašćenih nazovi nacionalaca, koji su ga prenebregavali, nipodaštavali i propasti prepuštali.

Tako je oslobođenje zemlje, koje je stvorilo nove uslove za kulturni razvitak, značilo istinski preporod i za Umetnički muzej u Beogradu. (Ranije Narodni muzej, pa Historisko-umetnički, i, najzad, od 1934 do rata, svođen sve više na »salonfeig« Prens-Pol kuriozitets-kabinet). Oslobođenje je stvorilo uslove da se, prvi put od njegova osnivanja, počnu objekti inventarisati, proveravati, obezbeđivati, restaurisati i sređivati kao što treba. I prvi put zbirke, po smišljenome planu, upotpunjavati. Naravno, bez razumevanja i potpore narodnih vlasti to se ne bi dalo ni krenuti. Ali iako se o tome u javnosti jedva što i nagoveštavalo, narod je osetio i taj preokret. To se videlo iz dveju značajnih pojava. Prvo, nikada, za ovih osam decenija, nije Muzej imao toliko posetilaca iz najširih narodnih slojeva, i, drugo, nikada, osim prvih dana po osnivanju, u datim razmerama, toliko prinova, toliki priraštaj zbirki.

Samo primera radi:

Od oslobođenja do danas Muzej je umnožio svoje zbirke sa oko **12.000 objekata.** Od toga broja otpada na arheološko-istorisko i etnografsko-lapidariska odeljenja oko 1.000, na numizmatičko odeljenje preko 9.500, na Galeriju 500 slika i grafičkih radova. (Specijalno mesto zauzima zbirka kopija fresaka). Tu ima i predmeta konfiskovanih od narodnih neprijatelja, među kojima se našlo nešto i takvih koji upotpunjuju naše zbirke kao što je to planom i predviđeno bilo, ali po vrednosti najznatniji deo prinova čine predmeti koji su po planu traženi, često s mukom pronađeni i otkupljeni, a, na posletku, i oni darovani, koje su nam rodoljubi s poverenjem poklonili. Potvrdan je moment naše današnjice i to što se takvi primeri množe.

Među prinovama uopšte, ne samo među darovima, svakako je jedna od najdražih, razmerno omalena slika »Pirotska kuhinja«, poklon našeg velikog umetnika Paje Jovanovića. Pre nego što govorimo o značaju i vrednosti te slike, ispričaćemo kako je došlo do toga dragocenog poklona.

Naš omiljeni umetnik, vrativši se sa puta u Beč, pre nekih šezdeset dana, došao je u Muzej da obiđe Galeriju. Veliko je zadovoljstvo pratiti staroga, ovenčanog majstora (od 88 godina) kako, s punim razumevanjem i ljubavlju, posmatra radove mladih naraštaja! A tek kada je stigao pred slike Đorđa Krstića. Zna se da su bili savremenici, ali je među njima razlika kao što je, recimo, — po rastojanju! — između Milunovića i Dobrovića. Kada je primetio tek posle rata na videlo iznesenu, spasenu »Ženu u profilu«, u mekim, zamagljenim, žućkasto-rumenim i smeđim tonovima, koja se, sklopljenih očiju, pojavljuje kao prisen u živoj, zvonkoj tami, tu sliku, koja je i slika i poezija i muzika, Paja Jovanović je tiho raširio ruke i prošaputao:

— E, za to vredi doći ovamo!

A, kada je ugledao onu malu čađavu seosku kuhinju, sa starinskim džezvama, »zerzevatima«, glibavim stolicama i klupama, — stari majstor, pod uticajem vizije koja mu je iskrsnula u uspomeni, poče da se seća:

— Đoka je sedeo tu, a ja onde!

Da se ne bi dužilo, — tek tada se saznalo prvi put da je to, ustvari, kuhinja jednog pirotskog seljaka, da su tada, početkom osamdesetih godina, na taj put u »novooslobođene« krajeve, pošli zajedno Đorđe Krstić i Paja Jovanović, i da su tu istu kuhinju slikali zajedno. I, a to je najglavnije, da je ta slika — skica Paje Jovanovića — preživela i sve bombardovanje i bitku za Beč, da ju je naš majstor našao neoštećenu u svome polurazrušenom i opljačkanom ateljeu u Beču, i, doneo u Beograd. On ju je, kaže, zato i doneo da je pokloni muzeju. A, — to je tako prirodno učinio, — poklonio ju je zajedno sa još desetak slika, skica i crteža, među kojima se nalazi i jedna izvanredna, sasvim malena skica, možda najsavršenija kompozicija našeg majstora, skica koju nikada nije stigao da razgadi u velikom obimu. Ali ona, i ovakva, — a uskoro će je naša publika videti u novom Muzeju, — čini utisak monumentalnih razmera.

Tu čađavu, istočnjačku, sumračnu kuhinju u Pirotu slikao je Paja sedeći nešto udesno od Đorđa. Te dve slike postavljene jedna pored druge, takoreći se upotpunjuju. Osobina »prostornosti« koja karakteriše slikarstvo, omogućuje da ih posmatramo simultano, da uživamo u njima u isti čas, u svakoj posebno, i upoređujući ih. A, one su, ujedno, i vrlo poučan primer. Tu se vidi kako istu temu obrađuju dva različna umetnička karaktera, temperamenta, dva ukusa, dve jake individualnosti. Svaki je, verovatno, nešto izostavio a nešto naglasio ako čak nije i dodao. Šta i u kojoj meri? Koji je bio bliži stvarnosti? Pored takozvane »Kaligrafije« jedne i iste epohe, šta ih odvaja, šta suštinski spaja? I da li su uticali jedno na drugo, i koliko?

Obojica mladi, talentovani umetnici, obojica još pod izvesnim uticajem Minhena, udaljenog odjeka Riboovog i Kurbeovog Pariza. Sada, po završenom njihovom delu, može se konstatovati: Krstić ostaje na toj skali boja, na tome osećanju stvarnosti, gde predmeti, pojave, izviru iz mraka noseći na sebi poteze, ivice, mrlje i površine, kao naporne, bolne pobede svetlosti nad večito ustremljenom, tragičnom tamom; zato njegova paleta, vuče na Karavadža, nešto na Španце i Mlečane, to su ti ledenom korom pokriveni vulkani. Zato je, najzad, i ovaj najskromniji predmet iznesen u toj borbi hladnosrebrnastih tonova sa nešto toplih kestenjastih. Pa je ta borba zapravo nad-tema, to je što goni posmatrača da uživa i da misli: Eto, i u takvome sumraku ljudi žude za punim životom!

Slika Paje Jovanovića koja je nešto šira, sva je u bojama pržene kave, toplog, unutrašnjeg, vidrinog krzna. Jeste, sirotinja, primitivnost, beda, ali, na kraju krajeva, samozadovoljna, ili bar, rezignovana, preobrnuta u pozitivno podržavanje vedroga života, u prkos trošnih sredstava. Na ovu Jovanovićevu sliku potsećaju pozadine, aksesoari njegovih šiptarskih i crnogorskih kompozicija. Ali, dok je tamo svedeno na virtuoznu registraciju, efektno upotpunjavanje, ovde je vizija pitoreskne istočnjačke stvarnosti sama sebi cilj. Ni jedan naš slikar — do Ljube Ivanovića, u sasvim moderno transponovanom izdanju — nije se ovako, nesvesno, nehotice, a kongenijalno digao do velikih holandskih majstora kao Paja Jovanović u ovoj slici.

O tome će publika moći da se uveri kad uporedi, jednu uz drugu, te dve slike.

A fotografski snimci, i, verovatno, tek ovi otštampani na novinarskoj hartiji? — to je nešto, neki nagoveštaj, neka aluzija, nalik na divnu poeziju u stihovanim prevodima ili na opise dela lepih veština. Slike treba gledati.

POZORIŠNA HRONIKA

Tri drame na sarajevskoj sceni

MILAN BOGDANOVIĆ

Šta je nekad značilo jedno pozorište u Sarajevu, u Skoplju, u Splitu, na Cetinju, u Osijeku? Ništa drugo, do ustanovu koja najčešće provinciski životari, koja ne uspeva da se iz teške čamotinje provinciskog života otme i uzdigne. U retkim slučajevima kad bi joj se trenutno i nametnula nečija poletna volja, inicijativa i sposobnost koje bi pokušale da razbude i rasplamsaju zdravi umetnički duh u njoj, po pravilu su okolnosti vrlo brzo onemogućavale da se u tom poletu i ustraje. I ustanova koja treba da dejstvuje umetnički blagotvorno i okrepljujući, uvek i bezuzetno je ostajala pod pritiskom teških, regresivnih društvenih, političkih uslovljenosti koje su joj slamale svaki napor da postigne bolje umetničke kvalitete i da preko njih kulturno i osvešćujuće dejstvuje na sredinu.

Danas je ta sumorna slika iz osnova izmenjena. U novim društvenim i političkim stanjima, koja imperativno traže da se umetnički i kulturno dejstvuje u širokim narodnim masama, i koja kod svih trudbenika, pa i onih u oblasti umetnosti, uslovljuju izvanredan radni elan i delotvornu ambiciju da se što bolji rezultati i ostvaruju, naša pozorišta se u punome smislu reči preporađaju.

To se moglo na prvi pogled konstatovati prošle godine kad nam se u Beogradu prikazao skopski teatar. Izvesno iznenađenje smo doživeli i kad nam se ukazala prilika da osmotrimo i pozorište u Sarajevu. I u jednom i u drugom slučaju mogli smo, primivši to kao prvu i najdublju impresiju, da utvrdimo da se dosta lepi rezultati u tim pozorištima postižu potpuno novim radnim duhom u njima, jednom radnom disciplinom koja izvire iz svesti da se radi za zajednicu i u njoj za sebe i u radnoj volji koju takva svest uslovljava. U takvoj novoj radnoj disciplini svesti i volje, vrednosti se same od sebe otkrivaju, oslobađaju se sputane inicijative, talenti probijaju, elan se spontano razvija i želja za uspehom se više ne vezuje za sebičnі nagon samoisticanja, već postaje zajedničkom težnjom, u punoj meri umetnički i društveno konstruktivna.

Uz to, svi učesnici na zajedničkom umetničkom poslu u jednom pozorištu teže da se umetnički pravilno upute, čine napore da se kreću smernicama koje odgovaraju novim životnim društvenim uslovima.

Upravo je takav slučaj sa pozorištem u Sarajevu. Bio sam u mogućnosti da u tom pozorištu vidim tri drame, od kojih je svaka za sebe i po sebi komplikovan scenski problem i od kojih se nijedna ne da rešavati po šablonskim linijama, ili prostom pozorišnom rutinom. Prva je »Djelidba» Skendera Kulenovića, koja je kao materija za scenu doista prilično neuhvatljiva, i data u narativnim podacima koji se teško mogu izvajati u scenski reljef. Druga je »U agoniji« Miroslava Krleže, koja je i danas izvanredno zamršen problem i za glumca i za režiju, jer je sva satkana od takvih psiholoških suptilnosti, i aluzija, i tako sva dramski latentna ispod vrlo složenih kazivanja, da zahteva i primernu budnost reditelja i prvoklasnu moć oživljavanja reči kod glumca. Treća je »Rusko pitanje«, Simonova, koja, ako se režiški pouzdano ne poveže i glumački ne pruži u ubedljivoj igri, lako može da se pretvori u dijalogiziranu publicističku raspravu. Međutim, može se bez preterivanja reći da su se u sva ova tri prikaza jasno osećali i režiska volja i glumački dar, koji su sadejstvovali u pravcu dobro shvaćenog realizma, dakle, bez realističko-naturalističkih preterivanja, ali i sa unutrašnjim poletom, sa ritmom koji igri ne dopušta da se spusti na plitku i pasivnu realističku ekspresiju. Iako je to više uočljivo u tendencijama, nego što je i u ostvarenju uvek postignuto, ipak je sve to ukupno već jedan stil, koji svedoči o zajedničkom ulaganju i svesti i sposobnosti da se teatar izgradi kao umetnička i idejna celina.

Ako osmotrimo izbliže vrednost realizacija koje smo videli na sarajevskoj sceni, mogli bismo reći da se one ističu kako očiglednim smislom za oživljavanje svih dramskih kvaliteta koje jedna drama nosi, tako i glumačkom igrom, koja je realistička u osnovi, prilično ujednačena, i sa pojedinačnim kvalitetima koji se vidno pozitivno manifestuju. Sa tim odlikama je samo i mogla da se postavi i u toj postavci prilično scenski i drži Kulenovićeva »Djelidba«, u kojoj je doista teško scenski preovladati izvesnu unutrašnju statičnost u razvoju radnje. »Rusko pitanje«, koje je dato u režiji koja je u Beogradu zamišljena i uz pomoć beogradskog reditelja, sarajevski ansambl je uspeo bolje da poveže u celini i da mu da zaigraniji tempo nego što to pokazuje prikaz istog komada u Beogradu. U Krležinoj drami režija je pomalo stagnirala, u naročitom traženju sasvim realističkog rešenja. To bi se možda moglo gledati pomalo i kao posledica nedovoljne reditelјske mašte.

Sama Krležina drama je izazvala priličnu diskusiju baš po pitanju kako je režiski shvatiti i postaviti. Ona može reditelja lako da navede na smele i neprihvatljive režiske eksperimente, i sarajevski reditelj, da bi izbegao te »podvodne stene« u drami, vozio ju je nekako isuviše »sa pola pare«. Ali pravilna smernica je jasna, napor je vidljiv, i pretstava »U agoniji« u Sarajevu može da se zabeleži kao jedan od ozbiljno shvaćenih i ozbiljno izvedenih prikaza ove drame kod nas.

Glumački materijal pruža harmoničnu sliku ansambla koji je vođen željom i naporom da se kao celina obeleži jednim stilom, da taj stil podvrgne realističkim principima, da, prema tome, neravnine i u glumačkim mogućnostima što je moguće bolje izgladi. I taj napor se dobrim delom i ostvaruje. U tri pretstave nije se mogao videti nijedan glumac koji upadljivo stoji ispod opšte umetničke linije. Ni za jedan lik na sceni ne bi se moglo reći da je apsurdan, da je ostvaren bez ikakva glumačkoga smisla i bez imalo dara. Ali ih je bilo, zato, koji su i smisao i dar jasno i pouzdano osvedočili. Lik »Muktara«, na pr., u »Djelidbi«, za mene je jedna od najboljih glumačkih kreacija koje sam ja kod nas u poslednje vreme mogao da vidim. Nisu mnogo ispod njega ni drugi neki likovi u toj komediji (pretsednik Narodnog odbora, na pr., kao živo oličenje četničkog stava i držanja). Moju pažnju je privukao Lenbah u »U agoniji«, za koga mislim da je, i po koncepciji i po igri, i vrlo zanimljiv i prilično reljefan. Laura raspolaže nesumnjivim dramsknm akcentima za jednu ovakvu ulogu. U »Ruskom pitanju«, Smit, iako se ne može meriti sa beogradskim Smitom, imao je jasnu i dobro ostvarenu individualnost, i ostavio je utisak.

Ovome članku je bio cilj da istakne doista lep nivo na kome se danas nalazi to pozorište, da podvuče da to nije nikakva slučajnost, i da nije taj nivo ni usamljena ni izuzetna stvar u našim današnjim prilikama. To je, između mnogih, bezbrojnih drugih, samo novi podatak o društvenom i životnom progresu koji se danas kod nas ostvaruje. Kako na svim drugim, tako i na kulturnom planu.

Sa festivala u Bitolju

Skica P. Milosavljevića

Prevodi u službi kulturnog jedinstva naših naroda

Iz oblasti uzajamnog prevođenja dela nacionalnih književnosti naše zemlje, na liniji stvaranja zajedničkog kulturnog blaga, ističemo dve pojave, raznoga karaktera ali istog značaja. U »Državnom knjigoizdatelstvu na Makedonija« objavljen je, krajem prošle godine, prvi prevod klasičnog dela jugoslovenske književnosti, Njegoševog »Gorskog vijenca«. Prevod Blaža Koneskog, koji je izišao u trećoj godini razvitka potpuno mlade makedonske književnosti, pretstavlja dragocen prilog ne samo makedonskoj, nego i opštoj jugoslovenskoj kulturi.

Početkom ove godine Državno izdavačko preduzeće Slovenije pristupilo je izdavanju zbornika nove makedonske poezije i proze. Na prevodima su radili istaknuti slovenački književnici. Svojim radom na prevodima oni su pokazali ljubav prema najmlađoj književnosti naše zemlje.

Osvrti na knjige

„Lirika iz borbe i obnove"

Izdanje „Prosvete" Beograd

Poezija stvarana u narodnooslobodilačkoj borbi zauzima značajno mesto u našoj savremenoj naprednoj književnosti. Kao nastavak naše predratne napredne, borbene poezije, ona je u velikim danima istorije naših naroda dobila nov sadržaj i nove akcente, inspirisana herojskom borbom naroda protiv fašizma i inspirišući narod za oslobodilačku borbu, izražavajući najplemenitije u njemu, potstičući ga i ukazujući mu na plodove pobede. Poezija stvarana u oslobodilačkoj borbi odjekivala je u srcima boraca, odzvanjala je na samom bojištu. Pojedine pesme recitovane su i pevane između juriša i u samom jurišu. Po završetku oslobodilačkog rata, u novoj državi, ta poezija je postala sastavni deo života naše omladine koja učestvuje u socijalističkoj izgradnji zemlje, inspirišući njene podvige dajući joj primere heroizma i veličine.

Ova tako uticajna poezija, koja nekim ostvarenjima dostiže najbolje što je u našoj naprednoj poeziji stvoreno, dosad nije bila sabrana u jednom zborniku. Bilo je pokušaja da se stvore zbornici republičkog značaja, no mnoge su pesme ostale u odeljenim zbirkama pojedinih pesnika ili čak i neobjavljene u zbirci. Još nijedan opštejugoslovenski zbornik naše savremene poezije nije objavljen. Naročito je bilo korisno da se ideino i moralno političko jedinstvo naših naroda u oslobodilačkoj borbi, izraženo u najboljim delima naše poezije za vreme rata, prikaže poetski našoj omladini u novoj državi koja je sagrađena na temelju toga jedinstva. Zbog toga se pokušaj sabiranja ove poezije u zbornik od strane izdavačkog preduzeća »Prosvete« i trud njegovog redaktora Tanasija Mladenovića moraju istaći. No upravo zbog značaja koji ta poezija o slavnoj oslobodilačkoj borbi naroda ima za isto tako slavnu borbu za izgradnju zemlje, takav zbornik pretstavlja vrlo odgovoran rad. Pošto je ovo prvi zbornik, te na njemu mogu da se steknu iskustva za druge slične zbornike, moram konstatovati da rad na ovom zborniku nije dobro pripremljen i metodski izveden.

U napomeni, koja je data na kraju ovog zbornika, rečeno je da se redaktor »prilikom odabiranja radova rukovodio principom da pesme koje ulaze u ovu knjigu treba, po svojoj sadržini, pre svega da deluju vaspitno, pa makar, s druge strane, i ne bile ono što je najbolje u dosadašnjem stvaralaštvu pesnika«. Taj princip, nerazjašnjen i neodbranjen u napomeni, pokazao je na delu svoje krupne nedostatke. On je doveo dotle da je književno merilo pri sastavljanju zbornika postalo u velikoj meri proizvoljno, da se izbor vršio bez pouzdanog merila, a u nekim slučajevima i od oka. Ako poezija borbe i obnove ima taj zadatak da deluje vaspitno, ona bi to nesumnjivo bolje postizala da se u zbornik unelo »ono što je najbolje u dosadašnjem stvaralaštvu pesnika«. Nema razloga da ono što je najbolje izostane i bude zamenjeno slabijim. A to se pokazalo pri građenju ovog zbornika pesama pesnika svih naših naroda, gde je sastav bio stavljen iznad izbora.

Ovom zborniku nedostaju kompozicija i celina. A to je zbog toga što u njemu otsustvuje jedinstvo kriterijuma, kao i jasan, određen, dosledan metod po kome bi se pesme birale prema svojoj književnoj vrednosti, sadržajnosti i idejnosti, značenju i važnosti, i prema tome raspoređivale u zborniku. Ostalo je nejasno da li je redaktor zbornika hteo da pokaže pesnike ili poeziju. Tako je učinjeno izvesno otstupanje, nedovoljno motivisano, u odnosu na vremenski period stvaranja borbene poezije kod nas, donošenjem i pesama koje su napisane i objavljene pre oslobodilačkog rata. Ako se uzimalo u obzir pesničko stvaralaštvo pre rata — a u predratnoj poeziji je revolucionarni momenat bio jak — onda se to moralo učiniti u potpunosti, jer se delimičnim izborom ne može prikazati predratna napredna, borbena poezija. A napomena redaktora ne ide sa pesmama u omladinu, ona ostaje u knjizi.

Ovako nepotpun zbornik lirike oslobodilačke borbe i obnove ne daje vernu sliku ni njene književne vrednosti, ni njenog istoriskog niti njenog vaspitnog značaja. Odnos pesničkih snaga u zborniku potpuno je proizvoljan. Dok je poezija Radovana Zogovića, najsnažnija, najosobenija u revolucionarnosti, najpoetičnija u poetskom stvaralaštvu kod nas, zastupljena sa četiri pesme, dotle je nekoliko pesnika zastupljeno sa po šest pesama. I sam izbor Zogovićevih pesama nesiguran je, iako treba priznati da su najbolje Zogovićeve pesme u celini objavljene tek posle završene redakcije zbornika. Poezija Otona Župančića zastupljena je samo sa jednom pesmom, i to u prevodu. Izgleda da je redaktor pri sastavljanju zbornika imao dva kriterijuma, jedan uži i jedan širi, pa je ove kriterijume primenjivao kako kad, ne mereći odnos vrednosti, a kod pojedinih pesnika držeći se svoga principa da u zbornik ne mora ući »ono što je najbolje u stvaralaštvu pesnika« rukovodeći se usko shvaćenom temom.

Nesumnjivo je da »Dan svih živih« nije jedina Župančićeva pesma sadržajno i idejno vezana za oslobodilačku borbu naših naroda, da ih Župančić ima i više, i bližih i boljih od nje. Kada su se donosile pesme drugih pesnika na slovenačkom jeziku, nerazumljivo je zašto i druge pesme Otona Župančića nisu unesene u zbornik pored ove jedne, prevedene. Ovako omladinac, koga treba da vaspitava ovaj zbornik, steći će utisak da je Oton Župančić kao pesnik ispod Bora, Kajuha, Mohoričeve, a što je još važnije, lirici »borbe i obnove« na taj način se oduzima nekoliko poetskih dela visokog kvaliteta.

Izneli smo primer Otona Župančića iz ovog zbornika, jer je on najrečitiji. Ako bismo pošli sadržajem, morali bismo se zaustaviti kod gotovo svakog pesnika sa pitanjem na koje redaktor treba da dâ ubedljiv odgovor. Zašto iz poezije Čedomira Minderovića nisu odabrane pesme iz njegovog ciklusa posvećenog borbi španskog naroda, koje su po svojoj sadržajnosti, idejnosti i poetskoj izražajnosti iznad »Pisma u decembru«? Zašto redaktor u slučaju poezije Radovana Zogovića nije prekršio pravilo kao i u slučaju Župančića i još nekih te doneo i pesme pisane pre rata, a koje se ističu svojim poetskim kvalitetima i pokazuju kontinuitet naše napredne borbene poezije? Zar one nisu vaspitavale borce za oslobodilačku borbu? Zbog čega je pesništvo Gvida Tartalje pretstavio brojem pesama kao najistaknutiju poeziju s tematikom obnove i izgradnje, i gotovo jedinu u toj vrsti? Zašto je poeziju Oskara Davića uveo u zbornik u takvoj nesrazmeri prema pesmama nekih manje značajnih pesnika? Itd. itd. Pitanja bi se nizala sve kon kretnija kada bi se uzele u analizu pesme koje su objavljene i one koje su izostavljene. A na rezultatima te analize, uzimajući u obzir kako kvalitet tako i značaj i vaspitnu ulogu lirike »borbe i obnove« u formiranju čoveka naše nove društvene stvarnosti, jasno bi se pokazalo da je redakcija zbornika izvršena s nedovoljno plana i metoda, bez sigurnog kriterijuma i koncepcije celine.

Sve ove kritičke primedbe činimo da bi ih budući redaktori ovakvih zbornika, pa i redaktor ovoga zbornika za drugo izdanje, imali u vidu. Ovakvi zbornici vaspitavaju ne samo čitalačku publiku, već i mlade pisce. Zatim, po prirodi svoje velike praktične upotrebe i po svojoj vaspitnoj nameni, oni zalaze duboko u radionice učionice u mase. Velika odgovornost leži na njima. Izdavačka preduzeća i redaktori moraju imati na umu tu sugestivnu vaspitnu moć ovakvih zbornika i da pristupe njihovoj redakciji sa više studioznosti, kritičnosti, s principom koji će ići za tim da se na ovaj način iz svega što je objavljeno donese ono najbolje, najživlje u našoj poeziji.

Ovakav zbornik ne sme proći samo sa napomenom. On treba da sadrži objašnjenja i podatke o stvaralaštvu pesnika uvrštenih u zbornik, jer omladina, kojoj je u prvom redu namenjen zbornik, treba da se upozna bliže sa pesnicima, sa njihovim književnim likom i njihovom stvaralačkom aktivnošću.

Ovaj zbornik ukazao je na greške koje se ne smeju ponoviti. Primedbe koje smo učinili treba da koriste kako redaktorima ovog tako i redaktorima novih zbornika — a ti zbornici su veoma potrebni.

Velibor GLIGORIĆ

Prevodilac neveran piscu i jeziku

U izdanju Nakladnog zavoda Hrvatske izišao je nedavno iz štampe zamašan roman jugoslovenskog pisca Ervina Šinka »Četrnaest dana«, koji je u originalu napisan na mađarskom jeziku. U romanu se, u obliku vešto komponovane hronike, na publicističko-književan način prikazuju istoriski trenuci 1932 godine u mađarskoj prestonici, kada je najcrnja reakcija, povezana s nemačkim nacizmom, otpočela sistematski organizovane provokacije i napade na radničku klasu, da bi što lakše i uspešnije sprovela svoj fašistički beli teror.

Nakladni zavod Hrvatske pravilno je postupio kada je u svoj izdavački plan uvrstio ovo delo našeg pisca, koji pripada domaćoj mađarskoj manjini. Prevod ovog dela, koje je zahtevalo ozbiljnu književnu obradu, poveren je Enveru Čolakoviću, koji očigledno nije dorastao zadatku koga se poduhvatio. Pušteno u štampu bez ikakve redakcije, delo »Četrnaest dana« vrvi svakovrsnim logičkim, gramatičkim, stilističkim i jezičkim greškama. Na mnogim mestima, pod vidom hrvatskog jezika i stila, proturaju se nakaradne ustaške stilističke i jezičke ekshibicije. Sem toga, delo je puno i štamparskih grešaka.

Ostavljajući iscrpan prikaz romana za jedan od narednih brojeva našeg lista, za sada samo beležimo ovaj slučaj kao neodgovorni književni postupak jednog velikog republikanskog državnog izdavačkog preduzeća, koji je za najoštriju osudu.

E. F.

„JAMNICA" od Prežihova Voranca

(Izdanje »Kulture«)

Među delima slovenačkih književnika koja su prevedena na srpski ili hrvatski, izdavačko preduzeće »Kultura« objavilo je roman »Jamnicu« od Prežihova Voranca.

Svoju književnu delatnost počeo je Prežihov Voranc zbirkom novela »Povesti«. Zatim je štampao putopis »Od Kotelj do Belih Vod«, kao i dva romana »Požganicu« i »Jamnicu«. Nedavno su izišle i njegove novele »Samorastniki« (»Samonikli«), koje spadaju među najbolja dela slovenačke literature.

Roman »Jamnica«, koji je prošle godine nagradio Komitet za kulturu i umetnost, daje široki prikaz života koruških seljaka između dva svetska rata. Koruška, dotle nedovoljno poznata u slovenačkoj literaturi, progovorila je ubedljivo kroz plastične likove Prežihovljevih seljaka.

Bez centralne radnje, kroz niz dobro uočenih slika, Prežihov opisuje kako je u Jamnici postepeno došlo do ekonomskog propadanja jamničkih seljaka, prikazuje borbu oko nasleđa, tešku sudbinu razbaštinjenih i bezemljaša koji osvešćujući se sve više pod pritiskom vladajućih odnosa u društvu, postaju nosioci naprednih strujanja na selu.

Kroz sveži i snažni stil Prežihova Voranca, koji je svojim knjigama, uz neke romane Miška Kranjca, na nov, realistički način prikazao život slovenačkih seljaka, došao je u znatnoj meri do izraza narod, odrazile su se klasne borbe na selu i nagoveštena problematika toga sela.

»Jamnica« obuhvata život koruškog sela u svoj njegovoj socijalnoj problematici u razdoblju od 1921 do 1941, prodiranje kapitala preko banaka i starog eksploatatorskog zadružnog aparata, vrtloge ekonomskih kriza stare Jugoslavije i postepeno raslojavanje i propadanje sela.

Ovim svojim romanom, pored zbirke novela »Samorastniki« (Samonikli«) Prežihov Voranc pretstavio se kao jedan od najznačajnijih savremenih jugoslovenskih pisaca.

S. G.

BIBLIOGRAFIJA

Radovan Zogović: Na poprištu. Zbirka teoretsko-principijelnih eseja, kritika i književno-publicističkih članaka. Izdanje »Kulture«, 1947.

Radovan Zogović: Prkosne strofe. Zbirka pesama i poema, odabranih iz petnaestogodišnjeg perioda pesničkog rada. Izdanje »Kulture«, 1947.

Branko Copić: Ratnikovo proljeće. Zbirka novih pesama, prvi put objavljenih u zbirci. Izdanje »Novo pokolenje«, 1947.

Čedomir Minderović: Oblaci nad Tarom. Povest iz Oslobodilačkog rata. Izdanje »Prosvete«, 1947.

Oto Bihalji-Merin: Doviđenja u oktobru. Roman o životu i borbi zarobljenih jugoslovenskih oficira po logorima. Izdanje »Prosvete«, 1947.

Branko Copić: Armija, odbrana tvoja. Poema za omladinu o narodnoj Jugoslovenskoj armiji. Izdanje »Prosvete«, 1947.

Vjekoslav Kaleb: Brigada. Šest pripovedaka iz Oslobodilačkog rata. Izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«, 1947.

Milan Dedinac: Pesme iz dnevnika zarobljenika broj 60211. Izdanje »Prosvete«, 1947.

Lirika iz borbe i obnove. Zbornik pesama pesnika svih naroda Jugoslavije. Uredio Tanasije Mladenović. Izdanje »Prosvete«, 1947.

Na pruzi. Zbornik pesama i proznih crtica dvadeset trojice književnika Hrvatske, s dva crteža. Uredili Marijan Matković, A. R. Boglić i Grigor Vitez. Izdanje »Nakladnog zavoda Hrvatske«.

Sandor Petefi: Pesme. 25 romantičnih i revolucionarnih pesama i spev »Apostol«. Prevodi Jovana Jovanovića-Zmaja, Blagoja Bramčića, Jovana Popovića, Bogdana Cipliča i Mladena Leskovca. Izdanje »Budućnost« Novi Sad, 1946.

N. G. Černiševski: Šta da se radi? Poema o novim ljudima iz revolucionarno-demokratskog pokreta Rusije šezdesetih godina. Knjiga koja je vaspitavala generacije revolucionara i danas nadahnjuje svojim moralnim patosom. Prevod u redakciji R. Boškovića, predgovor V. Kirpotina. Izdanje »Kulture«, 1947.

Boris Poljevoj: Povest o pravom čoveku. Roman o sovjetskom čoveku, junaku Otadžbinskog rata, oličenju sovjetske istrajnosti. Prevod Natalije Lukić. Izdanje »Prosvete«, 1947.

Z. Ordžonikidze: Put jednog boljševika. Život i borba Serga Ordžonikidzea. Izdanje »Kulture«, 1947, u nizu izdanja u čast tridesetogodišnjice Oktobarske revolucije.

Peter Jilemnicki: Komad šećera. Roman o borbi radnika i seljaka u Čehoslovačkoj. Prevod sa slovačkog Antona Šimčika. Izdanje »Matice hrvatske«, 1947.

Ivan Olbraht: Ana proleterka. Roman o borbi radništva u Čehoslovačkoj 1920. Prevod sa češkog Ljudevita Jonke. Izdanje »Kulture« Zagreb, 1947.

Téglák, barázdák (Cigle i brazde). Prva antologija pesama i proze mađarskih književnika Jugoslavije. Izdanje »Hid«, 1947.

Skica P. Milosavljevića

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

„Djelo", časopis za politička, ekonomska i kulturna pitanja

Časopis »Djelo« koji ima nameru da nastavi tradicije naše predratne progresivne i borbene publicistike, doneo je u prva dva broja nekoliko priloga koji već sada ocrtavaju njegovu fizionomiju. Ističu se članci i radovi: Ante Fiamenga »Seljačka buna godine 1573«, Rikarda Langa »Američki monopoli i njihova uloga«, Hrvoja Morovića »Kraj normanističke teorije o postanku stare ruske države«, Ivana Brihte »Naučno istraživanje i izgradnja naše zemlje« i dva priloga o politici Vatikana od Milana Stanića. Neki drugi radovi bez potrebe su razvučeni.

Iz kulturne problematike treba zabeležiti u prvom broju članak Miroslava Krleže o našem dramskom repertoaru. U rubrici »Bibliografija i kritika« urednici nisu pokazali dovoljnu i doslednu kritičnost, o čemu svedoči nekoliko primera. (O netačnom prikazu značaja Čolakovićevih »Zapisa iz oslobodilačkog rata« progovorićemo posebno u jednom od narednih brojeva.) Kritikujući doista skandalozan prevod knjige ser Džemsa Džinsa »Svemir, zvijezde i atomi«, bilo je potrebno da recenzent, dr Josip Torbarina, naznači pored imena prevodioca, i ime izdavača knjige, koji je isto toliko odgovoran koliko i prevodilac. U prikazu prevoda knjige Anatolija Vinogradova »Tri boje epohe«, kaže se između ostalog da »vrvi početničkim grješkama, iskrivljavanjima, neoprostivim pogreškama« (str. 86). Zanimljivo je što to priznaje sam odgovorni rukovodilac izdavačkog preduzeća koje je knjigu izdalo, ali bi bilo korisno da su sve te greške ispravljene pre no što je knjiga štampana u nekoliko hiljada primeraka. Ne ulazeći u suštinu prikaza Josipa Barkovića o knjizi »Četrnaest dana« Ervina Šinka ističemo da redakcija lista nije smela da pređe preko tako grubih grešaka u prikazu kao što je tvrđenje o »hladnom, nepristranom« slikanju građanskog realizma ili preko konfuznih rečenica o socijalističkom realizmu »u kojem su ciljevi sredstva (?) umjetničkog izražavanja uvjetovani onim za čim socijalizam u ljudskom društvu i teži« (str. 167). I u prvom i u drugom broju časopis donosi niz zanimljivih beležaka iz ekonomskog i političkog života, što svedoči da je list uspeo već sada da okupi priličan broj saradnika. Po svom opsegu, »Djelo« je jedan od najvećih časopisa u Jugoslaviji (preko 5 tabaka velikog formata, dvostubačnog teksta).

M.

SAMOKRITIKA U ČASOPISU »MLADOST«

U dvobroju za januar i februar časopisa »Mladost« objavljen je rezultat konkursa za najbolje pesme, pripovetke, jednočinke i likovne priloge. Nagrađeno je dvanaest pesama sa po dve hiljade dinara i šest pripovedaka sa po tri hiljade dinara. Za jednočinke nije dodeljena nijedna nagrada. Za likovne priloge dodeljena je jedna prva nagrada (2.000 din.), dve druge (po 1.000 din.) i tri treće nagrade (po 500 dinara).

U ovom, prvom ovogodišnjem broju »Mladosti« zapaža se težnja redakcije da otkloni neke ranije nedostatke časopisa. Naročito je zastupljena u većoj meri nego ranije omladinska problematika.

Zanimljivost feljtonskog dela sa stalnim rubrikama (omladinska pitanja, prikazi knjiga, pozorište, film i dr.) daje ovom broju živost, koja uglavnom nedostaje drugim našim časopisima.

U novom broju »Mladosti« pokrenuta je diskusija o književnom radu naših najmlađih pisaca jednim dužim osvrtom na neke pojave u poeziji mladih. Ovu diskusiju trebalo bi svakako, kako je to i naglašeno u napomeni redakcije, proširiti i na ostale grane književne delatnosti mladih pisaca, koji su se, iz svih naših republika u priličnom broju okupili i u ovom časopisu.

R.

NAŠA KNJIŽEVNOST KOD NAŠIH ISELJENIKA

Veliki nedeljni list naših iseljenika u Argentini »Jugoslavenski iseljenički vjesnik« (»Vocero de los Inmigrantes Yugoeslavos«), koji izlazi na našem i na španskom jeziku u Buenos Airesu, posvetio je u svom broju od 5 januara punih osam strana našoj književnosti. List je doneo ove priloge: Milovan Đilas: »Mrtvo selo«, Radovan Zogović: »Prkosne strofe«, Ivo Andrić: »San«, Vladimir Nazor: »Petru Zoraniću i »Sini sunce«, Miroslav Krleža: »Književnost danas«, Čedomir Minderović: »Na granici«, Otokar Keršovani: »O Šenoi«, Rodoljub Čolaković: »Na zgarištima istočne Bosne«, Oton Župančić: »Izgnaniku«, Šime Balen: »Bitka na Kozari«, Josip Pavičić: »Griškin osmijeh«, Gvido Tartalja: »Odlomci iz zapisa«, Božidar Kovačević: »Uvek se smešio«, Antun Babić: »Seljačka buna u Hrvatskoj«, Josip Barković: »U susret susretu«, Vladimir Popović: »Uz stogodišnjicu »Gorskog vijenca«, M. Panić-Surep: »Braća« Uz književne radove list donosi reprodukcije radova Antuna Augustinčića: »Maršal Tito« i »Nošenje ranjenika«, Vojina Bakića: »Spomenik žrtvama fašizma u Bjelovaru«, Đorđa Andrejevića-Kuna: »Prenos municije« i »Čika Vule« i Vanje Radauša: »Bombaš«.

Z.

KROZ INOSTRANE ČASOPISE I LISTOVE

Kondenzovana književnost

»Dajdžest« na engleskom jeziku označava proces varenja hrane. Ta reč u Americi služi kao naziv za raznovrsno sažvakano štivo skraćeno i na trivijalan način obrađeno za najniži ukus publike.

Zašto bi bilo potrebno čitati u celini »Rat i mir«, »Don Kihota«, »Božanstvenu komediju«? — pitaju se američki izdavači. — To oduzima vreme, a vreme je novac. U dajdžestu se može na 20 strana dobiti suština i sadržaj svih tih dela. Za ono vreme koje je potrebno da se čitalac upozna u celini, recimo sa »Vašarom taštine« u originalnom tekstu, može se pročitati u skraćenom izdanju stotinu glavnih dela svetske književnosti.

Natpisi na knjigama »Dajdžest« privlače publiku, i ističu koliko je vremena potrebno, na osnovu tačnog predračuna, da se pročita ova ili ona knjiga. »Čita se tri minuta, 55 sekundi« ili »sedam minuta i četrdeset sekundi.«

Najpoznatiji od američkih časopisa — dajdžest »Riders-dajdžest«, ima tiraž od 12 miliona primeraka i, sem na engleskom, izlazi još na španskom, arapskom i kineskom jeziku. Za svaku zemlju časopis se sprema u naročitoj varijanti. U toku rata izrađeno je i francusko izdanje »Riders-dajdžesta«.

»Riders dajdžest« rezimira i propisuje za svoje čitaoce literaturu koja u svom novom obliku ne prelazi intelektualni nivo 14-ogodišnjeg deteta, — ali, istovremeno, vodi i smišljenu propagandu, da postepeno osvoji ceo svet.

Bilo bi nepravilno misliti da izdavači toga časopisa samo biraju i preštampavaju članke od opšteg interesa koje objavljuje američka štampa. Neki se članci i specijalno poručuju za časopis, a druge opet redakcija »Riders dajdžesta« sama plasira u druge listove da bi ih zatim odande prenela na svoje strane. U Americi ima preko dve stotine takvih časopisa.

Nedavno je sovjetski novinar Nikolaj Ivanović Popkov posetio Sjedinjene Američke Države i proveo jedan dan u redakciji »Riders dajdžesta«.

O svojoj poseti on piše:

»Po podne sam posetio radionice u kojima se obavlja proizvodnja.

U tvornici se, kao što sam rekao, fabrikuju dve vrste proizvoda: preštampani članci i članci po porudžbini (u odnosu 40 prema 60%). Proces proizvodnje prvih sličan je onome što sam već video prilikom poseta mnogobrojnim fabrikama. Jedina je razlika u tome što se ovde sve odvija u suprotnom smislu: ovde se ruši, umesto da se gradi. To prema našim marksističkim shvatanjima, prilično je teško nazvati »proizvodnjom«.

Na člancima pročitanim u štampi ubeležavaju se ocene kao na školskim pismenim zadacima. Nekoliko desetina članaka zadržavaju zatim pomoćni urednici i podvrgavaju ih probnoj kondenzaciji. Taj posao ne obavlja se po nekim utvrđenim normama. Glavna je ipak briga da se otstrani što više teksta. Može se proceniti da u toj početnoj fazi članak biva sveden na četvrtinu svoje prvobitne dužine.

Po neki tekstovi — naročito oni koji sadrže veći broj ideja no golih činjenica — rđavo podnose operaciju i umiru na uredničkim stolovima. Jedno pedesetak članaka uspeva ipak da se održi i dopre do glavnih urednika. Posle jednog ponovnog rešetanja, obično ih ne ostane više od dvanaestak, i ti članci podležu novom prekrojavanju. G. Valas (vlasnik i glavni urednik časopisa) često ima poslednju reč u toj operaciji.

U procesu kondenzacije na prvom mestu se otstranjuju pridevi i prilozi. Zatim se prinose na žrtvu reči i delovi rečenica označeni kao »retorički« ili »deskriptivni«. Posle jednog uvodnog pasusa, na primer, dolazi zaključna rečenica: taj zaključak će jedino imati izgleda da preživi. Prečišćen od svega »suvišnog«, tekst se zatim vraća u život pomoću nekoliko vešto razmeštenih svezica.

Ako književnost može da se kondenzuje kao mleko — u šta poneki veoma sumnjaju, čak i u Americi — »Dajdžest« je bez sumnje postigao retku veštinu u tom poslu.

Ono što na prvi pogled pada u oči u člancima »Dajdžesta« to su naslovi...

Razgledajući sadržaje brojeva ustanovio sam da se naslovi u »Dajdžestu« dele na četiri jasno određene kategorije.

Glavno mesto zauzimaju članci sa naslovima izričito religioznog karaktera: »Žanjimo njivu Gospodnju«, »Dvorište za živinu Gospoda«, »Kuća sagrađena molitvom«, »Jedan novi božji svedok«, itd.

Dolaze zatim naslovi za koje bih rekao da su lične prirode: »Ja volim tvorove«, »A da sam rekao ne?« »Video sam kako plače jedan komandos«, »Ispitujem svoju poćerku«. Poneki postaju iz kombinacije obeju kategorija: »Ponovo sam našao veru«, »Da li biste dopustili izbor vere vašem detetu?« »Bio sam bezvernik sve do dana kad...«

Treći je komičnog tipa: »Raj noseva«, »Mikrobi... po jelovniku«, »Ako vam je potrebno, ne uzimajte«.

Senzacionalni žanr ipak je najrasprostranjeniji. Naslovi te vrste sastavljeni su tako da na čitaoca deluju kao pravi električni udar.

Navešću nekoliko primera. »Učinite što vam kažem!«, »Srčana mana vreba vas«, »Nova nada za razroke ljude«.

Uzimam nasumce nekoliko članaka ove poslednje vrste... Počinjem da čitam jedan članak sastavljen ovako.

»Dobar dan, moje gospodjice! E, da, to sam opet ja! Da, ja, onaj gospodin koji vam se s vremena na vreme javlja, kako bi vam pomogao da vas toalete i šeširi učine još privlačnijim u našim očima. Ovaj put imam da vas za nešto prekorim«...

Ne znam zašto, ostavljam taj članak i čitam drugi:

»Tri moja suseda iz njujorškog predgrađa predložiše mi neki dan da hranim svoju kravu šećernim sirupom. Hrana se dopala Flosiji (kravi). Tako se, zahvaljujući Flosiji, na jugozapadu danas hrane dva miliona goveda šećernim sirupom«.

Okrećem nekoliko strana, da bih ponovo naišao na jedan članak zoološke prirode!

»Pre neki dan, u jednom laboratoriju, posmatrao sam na radioskopiji unutrašnjost jedne dobro podgojene i savršeno srećne mačke«...

Prelistavam dalje, da bih se sudario sa sledećim otkrivenjima. «Trebalo je da napunim četrdeset godina, pa da naučim da govorim«...

»Po čemu opažate da ste zaljubljeni?«...

Svoj članak sovjetski novinar završio je ovim rečima:

»Možda imam neko predubedjenje, ali, uveče, napuštajući svet »Riders dajdžesta«, iznenadio sam se kad sam primetio da u sebi tiho ponavljam ovu američku izreku. »Zanimljivo je da se poseti, ali, ah! kako ne bih voleo da tu živim!«

ENGLESKI KNJIŽEVNICI I AMERIČKE KONZERVE

Poznati engleski časopis »Horizont« neobično se vredno zalaže za anglo-američku kulturnu saradnju. Tako je, na primer, nedavno posvetio ceo jedan dvobroj savremenoj američkoj književnosti. U cilju produbljivanja tih veza »Horizont« je u svome poršlogodišnjem septembarskom broju otštampao i jedan tekst sledeće sadržine:

»NAŠ PROSJAČKI TAS PODNESEN AMERIKANCIMA. — Mi, Englezi, nismo nikad tako srećni kao kad se nalazimo u škripcu, a Providenje onno razumevanja dodelilo nam je da retko kad moramo da naglasimo naš omiljeni položaj. U tome položaju nije, avaj, lako pisati ili slikati, i možemo biti sigurni da, ma kakve teškoće da nam pretstoje, njih neće biti pošteđeni umetnici i pisci.

»HORIZONT« PREDLAŽE SVOJIM AMERIČKIM ČITAOCIMA. — Ako vam se ove godine u »Horizontu« što svidelo, pošaljite autoru jedan paket sa hranom. Sok od pomorandže, sok od paradajza, buter, slanina, pirinač, čaj, med i konzervirano meso naročito su poželjni za umne radnike. Potrebno je dva meseca da to stigne, zato biste mogli već sada početi sa slanjem. »Horizont« prima na sebe da se pobrine da svi paketi upućeni pravim engleskim umetnicima, bez obzira da li oni saraduju u »Horizontu« ili ne, budu njima u ispravnom stanju uručeni. Molimo adresirajte na: »HORIZONT«, Lensdaun Teras 1, London V. K. I, Engleska.

PREKASNA POMOĆ LAKO MOŽE DA ZATEKNE SKAMENJENA SRCA! H V A L A V A M !«

Državna makedonska opera dala je prvu premijeru

U Narodnom teatru u Skoplju već je bilo nekoliko operskih pretstava počev od kraja prošle pozorišne godine. (»Kavaleriju rustikanu« od Maskanjia prikazivalo je u Narodnom teatru Društvo muzičara Makedonije, sa ansamblima i svega nekoliko profesionalnih izvođača.) Premijera »Pajaca« od Leonkavala prvo je istupanje Državne makedonske opere u Skoplju, koja je ustanovljena kao novo umetničko telo, sa stalnim ansamblom. Operu je režirao režiser Ljubljanske opere Leskovček, a dirigovao je direktor Skopske opere Teodor Skalovski. U glavnim ulogama istakle su se: Bogdanov-Kočko, Rusjakov, Grnčarovski.

Početkom ove godine Skoplje je dobilo veliku novu radio stanicu od 20 kilovata, koja se čuje na celom Balkanu i u delu istočne Evrope. Nova opera je dobit za mladu republiku Makedoniju i uspeh kulturne politike FNRJ. Makedonija, koja ima mnogo muzičkih i plesačkih talenata, zaslužuje najveću pomoć u podizanju umetničkih kadrova.

MODERNA GALERIJA U LJUBLJANI

Početkom februara otvorena je u Ljubljani godišnja izložba likovnih umetnika Slovenije u novosagrađenoj zgradi Moderne galerije. Kao i izložbe priređene u Zagrebu, Beogradu i ostalim kulturnim centrima, izložba likovnih umetnika Slovenije pokazala je ozbiljnije napore u umetničkom savladivanju savremene tematike, u nalaženju likovnih izraza za doživljaje iz naše društvene stvarnosti. Zgrada Moderne galerije, koji je ovom izložbom otvorena, prva je moderna zgrada te vrste u našoj zemlji, građena i uređena po zahtevima savremene tehnike u svrhu priređivanja reprezentativnih izložbi ili otvaranja stalne umetničke galerije.

UREDNICI:
Jovan Popović i Milan Dedinac

PRETPLATA NA »KNJIŽEVNE NOVINE«
Za našu zemlju: na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska, broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31